

ANNAR Smellur.

Nafn:

Efnisyfirlit

Góðan daginn!	2
Hvað með þessi verkefni?	3
Ólíkir lestextar	4

1. HLUTI	Fræðitexti	6
	Myndlestur	8
	Bókmenntir – Leikritun	12
	Skriffæri fyrri tíma	14
	Auglýsing	16
	Upplýsingar – Káputexti	18
	Bókmenntir – Dæmisaga	20
	Frétt	22

2. HLUTI	Útskýring	24
	Bókmenntir – Þjóðsaga	26
	Fræðitexti	28
	Frásögn	30
	Bókmenntir – Kvæði	32
	Frásögn	34
	Bókmenntir – Goðsögur	36
	Bókmenntir – Framhald	38
	Fræðitexti	40
	Leiðbeiningar	42

3. HLUTI		
Upplýsingar		44
Frásögn – Myndlestur		46
Línurit og súlurit		50
Fræðitexti		52
Upplýsingar		54
Viðtal		56
Frétt		58
Bókmenntir – Smásaga		60
Fræðitextar – Virk hlustun		64

ANNAR
Smellur

Góðan daginn!

Pú kannt að lesa.

Til hamingju með þá hæfni. Hún mun koma þér að góðum notum alla ævi. Við upphaf skólagöngu þinnar var þér kennt að lesa. Þú lærðir að þekkja stafi og breyta þeim í hljóð. Því næst fórstu að tengja saman hljóð og mynda orð, lesa hraðar, lesa heilu blaðsíðurnar og alls kyns bækur.

En ertu vel læs?

Sumir telja að það sé nóg að kunna að lesa. Að vera snöggur að lesa orð á blaði eða í bók geri mann fluglæsan. Þá þurfi maður ekki að læra meira um læsi og geti hætt að æfa sig að lesa. Það er sko hreint ekki svo einfalt. Að kunna að lesa er mikilvægur grunnur en læsi er svo miklu, miklu meira ...

Læsi er nefnilega líka:

- að skilja og túlka talmál, ritmál, myndmál, táknmál og samskipti
- að setja í samhengi
- að lesa í aðstæður
- að leggja mat á
- að geta tjáð sig á margvíslegan hátt
- að vera gagnrýnin/n

Hvað með þessi verkefni?

Öllum textum í bókinni fylgja verkefni. Í fyrsta og þriðja hluta skiptast þau í þrjá flokka:

Lestu og svaraðu

Hér reynir á athyglisgáfu þína. Svörin við spurningunum er að finna í textanum, þú þarft bara að lesa rétt og taka vel eftir. Stundum eru svörin eða vísbendingar um þau **feitiletruð** til að koma þér á sporið.

Lestu milli lína

Í þessum verkefnum er mikilvægt að þú áttir þig á atriðum sem ekki standa með berum orðum í textanum. Hér þarftu að draga ályktanir, túlka, skynja og safna saman upplýsingum. Stundum finnur þú vísbendingar að svörum í formi **feitiletraðra** orða.

Lestu ofan í kjölinn

Hér er farið fram á að þú hugsir svolítið um það sem þú varst að lesa. Að þú leggir mat á efnið og tengir það við líf þitt og skiljir orð og orðasambönd. Mótir þér skoðanir og nýtir það sem þú varst að lesa/læra til að auka við þekkingu þína og hæfni.

Þessi tákn áttu eftir að sjá í 2. hluta bókarinnar:

– Hér ályktar þú, rannsakar og grúskar.

– Þegar þetta merki kemur upp mun kennari leggja inn verkefni og aðstoða hópinn við að leysa það skref fyrir skref.

– Þessi verkefni vinna tveir og tveir saman.

– Hér er ætlast til að þú leysir verkefnið skriflega.

– Verkefni sem eru flutt munnlega, kynningar, leikræn tjáning og virk hlustun.

Svörtu orðin – lykilorðin:

Í bókinni er að finna feitiletruð orð. Stundum kölluð lykilorð. Þau eru þarna sérstaklega til að hjálpa þér við að leysa verkefnið og vísa þér á svörin.

Ólíkir lestextar

Vissir þú að við lesum ekki alla texta eins?

Við lesum fræðitexta ekki á sama hátt og bókmenntatexta.

Og við lesum leiðbeiningar ekki á sama hátt og fréttir. Í hvert sinn sem við lesum vinnum við úr upplýsingum sem við fáum úr textanum.

Upplýsingarnar eru mjög mismunandi. Eina stundina erum við að safna fróðleiksmolum en aðra að drekka í okkur góða sögu.

Upplýsingar veita okkur vitneskju um ýmislegt.

Dæmi:

Hvaða myndir eru í bíó?

Hvenær kemur strætó?

Hvert er gott að ferðast?

Hvar er best að leita að

einhverju?

Hér er mikilvægt að nota

leitarlestur og skanna textann þar til þú finnur það sem þú leitar að.

Fræðitexti er fróðleikur um allt milli himins og jarðar. Fræðitextinn getur átt við hvað sem er t.d. tækni, vísindi, hluti, dýr, fólk og tímabil. Fræðitexti kallar á nákvæmnislestur, að finna **lykilorð**, að gera **hugtakakort** og að nýta sér lestraraðferðina **forlestur**, **lestur** og **eftirlestur**.

Fréttatexti gefur okkur upplýsingar um mikilvæg málefni og áhugaverða atburði sem gerast í kringum okkur hverju sinni. Fyrirsagnir gefa vísbendingar um efni fréttarinnar.

Mikilvægt er að lesa **fyrirsagnir** og **myndatexta** vel til að fá yfirlit um efnið áður en fréttin er lesin.

Leiðbeiningar lýsa hvernig á að gera eða búa eitthvað til. Þær geta verið skriflegar, munnlegar og myndrænar. Hér þarf að beita nákvæmni í lestri. Taka vel eftir öllu sem þú lest, fylgja textanum í **tímaröð** og vera viss um að **skilja fyrir-mælin**.

Útskýringar segja okkur t.d.:

- af hverju eitthvað gerist.
- hvernig eitthvað þróast eða breytist.
- hvernig eitthvað virkar.

Hér þarf að beita **nákvæmnislestri** og vera viss um að skilja það sem lesið er.

Bókmenntatextar eru textar sem segja sögu til dæmis í formi skáldsagna, ljóða eða leikrita.

Frásögn er þegar einhver segir frá skálduðum eða raunverulegum atburðum.

Dæmi: Sendibréf, tölvupóstur, ævisaga, viðtal, blogg færsla, dagbók, ferðasaga, endurminning o.s.frv.

Bókmennta- og frásagnartextar geta verið ljómandi skemmtilegir og því auðvelt að gleyma sér við lesturinn og njóta. Oft er slíkur lestur kallaður **yndislestur**.

Myndlestur: Einnig kemur fyrir að rýna þarf í teikningar, ljósmyndir og skýringarmyndir (gröf, línurit, kort) og lesa úr þeim **upplýsingar** líkt og um texta væri að ræða.

Orðarýni: Þegar þú rekst á orð sem þú átt erfitt með að skilja skaltu ekki hika við að fletta þeim upp, finna merkingu þeirra og auka þar með orðaforða þinn. Góður orðaforði er lykill að læsi.

Á næstu blaðsíðum færð þú að æfa alls konar læsi. Ef þú vandar þig, sýnir þrautseigju og leggur þig fram við þjálfunina máttu trúa því að við lok bókar mun læsisfærni þín hafa eflst svo um munar.

Fræðitexti

Spreyttu þig!

Lykilorðin í textanum eru feitletruð.

Nýttu þau þegar þú svarar spurningunum.

Hvað heldur þú að starfsmenn dýragarða geri í vinnunni?

Risaskjaldbakan Harriet

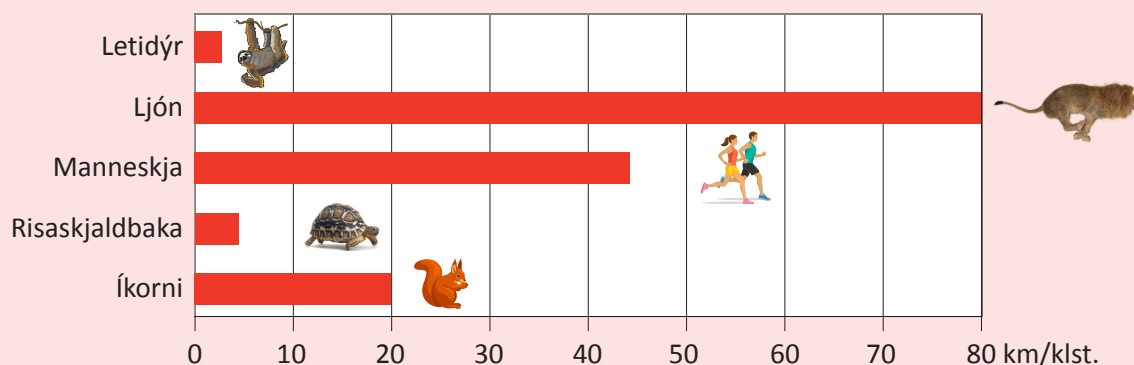
Risaskjaldbökur eru sérlega áhugaverð dýr. Þær verða, eins og nafnið gefur til kynna, **risastórar** og geta vegið allt að 350 kíló. Þær finnast á **Seychelles-** og **Galapagoseyjum**, sem og í **dýragörðum** víða um heim. Risaskjaldbökur eru **hryggdýr** og hreyfa sig **furðuhægt**. Fætur þeirra eru þykkir og stöðugir og á bakinu bera þær þunga skel. Það þarf ekki að hafa mikið fyrir þeim því þær geta **lifað án vatns og matar allt upp í ár**.

Ein þekktasta risaskjaldbaka í heimi er Harriet. **Árið 1830** klaktist eggið hennar út á Galapagoseyjum. Enski náttúru-fræðingurinn Charles Darwin var á eyjunum að **rannsaka lífríkið**. Talið er að hann hafi skoðað hana

stuttu eftir að hún skreið út úr eggi sínu og **flutt hana** frá eyjunni. Fyrst fór hún með honum til Bretlands en **endaði svo í dýragarði** í Ástralíu. Hún var eitt vinsælasta dýrið í garðinum að mati fólks. Ekki síst vegna tengslanna við Darwin.

Harriet var reyndar kölluð Harry, því vísindamenn héldu að hún væri karlkyns skjaldbaka. Sá misskilningur var **leiðréttur** um hundrað árum eftir að hún fæddist.

Harriet dó **árið 2006** eftir stutt veikindi, þá orðin 176 ára gömul og 150 kíló. Hún komst á sínum tíma í Heimsmetabók Guinness sem **elsta** lifandi dýr í heimi.

Lestu og svaraðu

1. Af hverju var Charles Darwin á Galapagoseyjum?

2. Hvað gerðist árið 1830?

3. Hvað gerðist árið 2006?

Lestu milli lína

1. Hvar finnast risaskjaldbökur í sínu náttúrulega umhverfi?

2. Hvað myndi gerast ef þú gleymdir að sinna risaskjaldböku í heilan mánuð?

☐ Hún myndi deyja úr hungri.

☐ Hún myndi deyja úr þorsta.

☐ Henni yrði ekki meint af.

☐ Hún yrði mjög veik.

3. Nefndu a.m.k. tvennt sem hefði getað komið Harriet í fréttir heimsins:

•

•

Lestu ofan í kjölinn

1. Skoðaðu vel súlurit sem sýnir hlaupahraða nokkurra dýrategunda. Hvaða dýr hlaupa hraðar en manneskja og hvaða dýr hlaupa hægar?

Hraðar:

Hægar:

2. Ímyndaðu þér að Harriet hefði lifað áfram á Galapagoseyjum í stað þess að fara burt með Darwin. Heldur þú að líf hennar hefði orðið öðruvísi? (Hvernig betra? Hvernig verra?)

3. Upplýsingaleit – Skoðaðu landakort. Í hvaða heimsálfu eru:

Galapagoseyjar?

Seychelleseyjar?

Ástralía?

4. Að rýna í orð:

Hvert er andheitið við risastór?

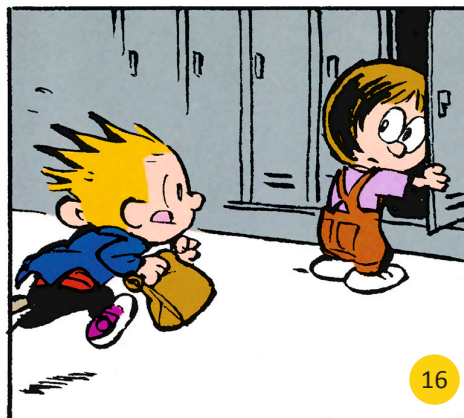
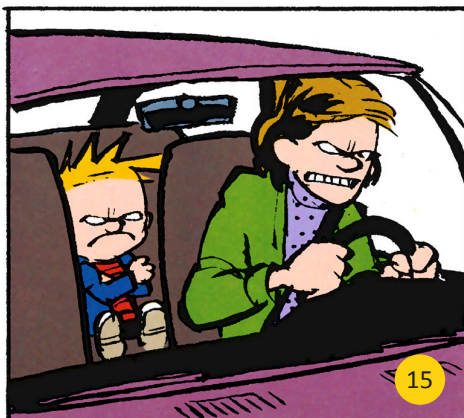
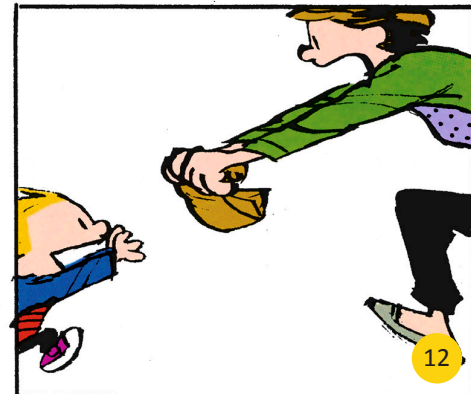
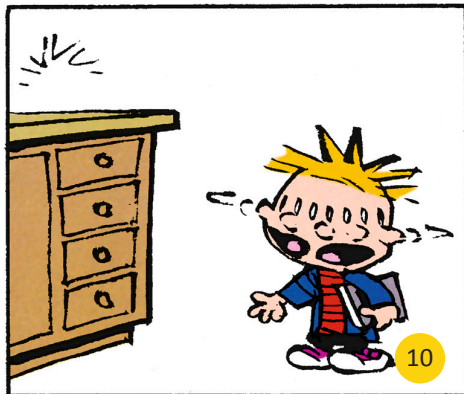
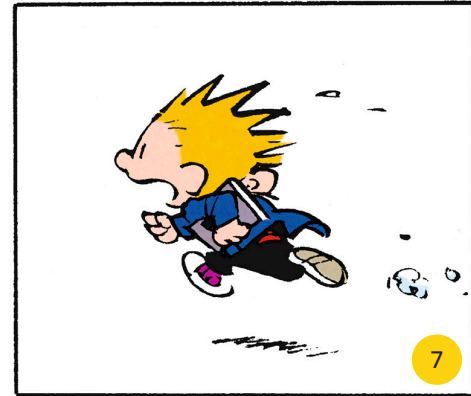
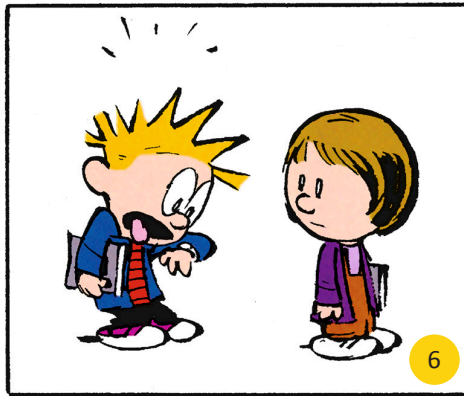
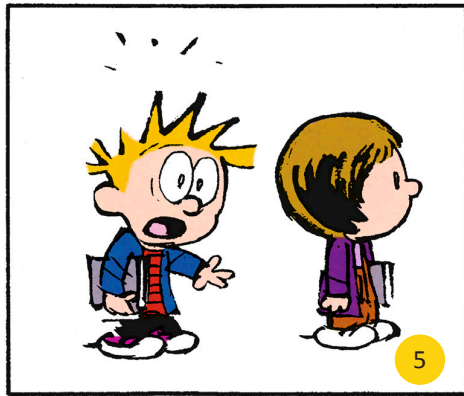
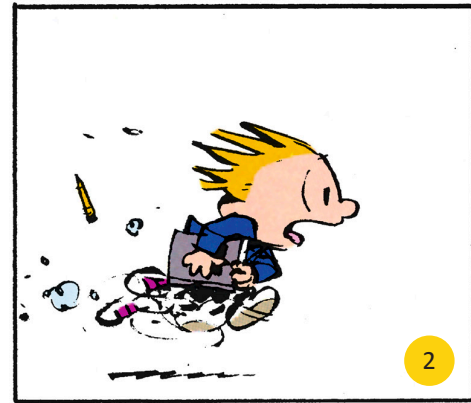
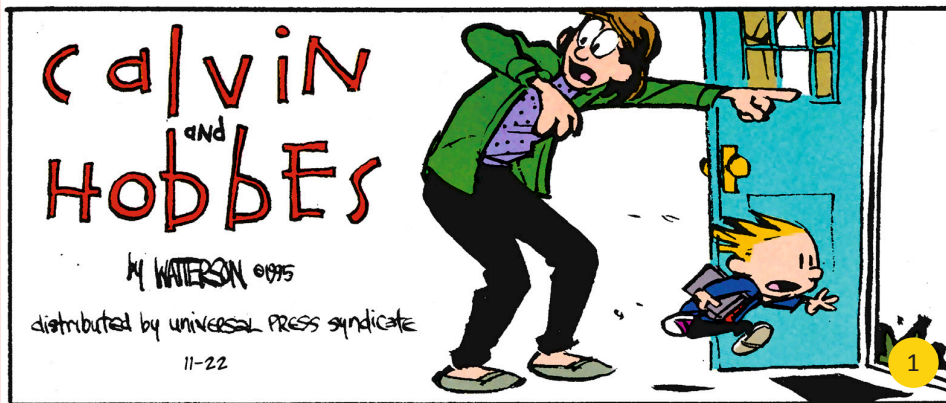
Hvað þýðir sagnorðið að klekjast?

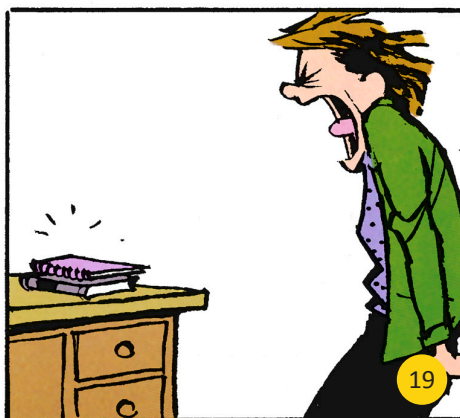
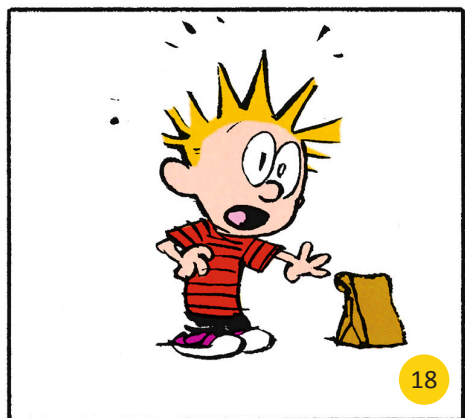
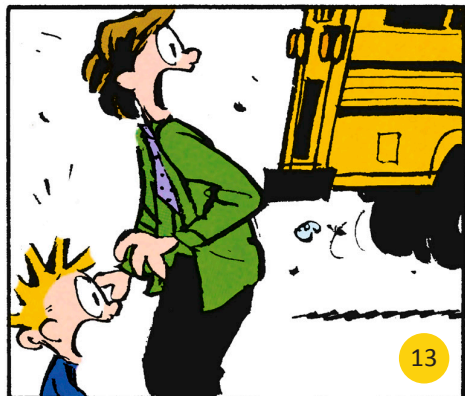
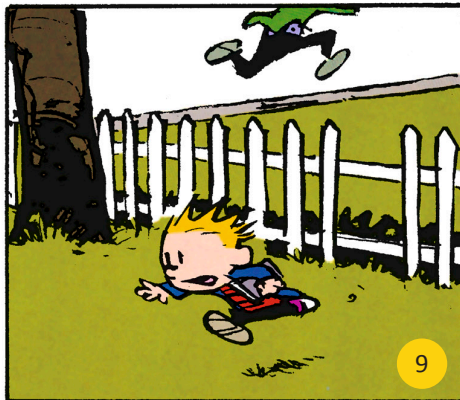
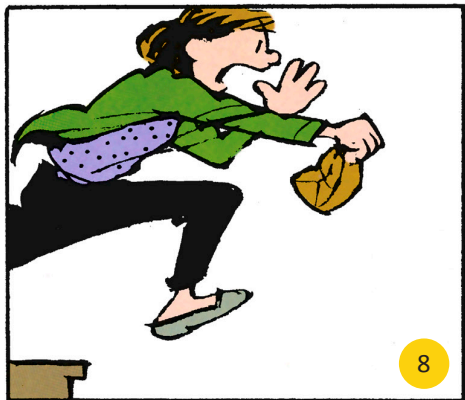
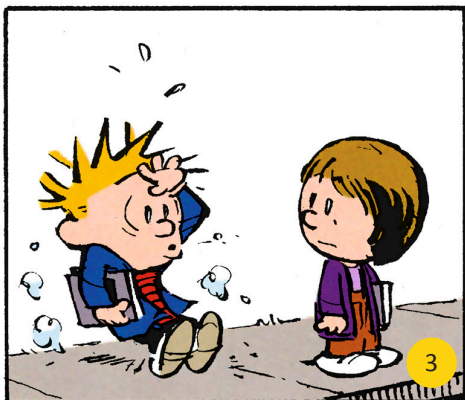
Myndlestur

Án titils

Lestu myndasöguna og hugsaðu um söguþráðinn.

Spreyttu þig!

Hvað þykir þér
gott að fá
í nesti?

Lestu og svaraðu

- 1. Hvaða persónur eru í sögunni? Gefið persónum nöfn og tilgreinið hvort þær eru aðalpersónur eða aukapersónur.

- 2. Hvert er aðal sögusvið sögunnar? Hvar gerist sagan?

- 3. Á hvaða tíma dags er líklegt að sagan gerist?

☐ að morgni

☐ eftir hádegi

☐ að kvöldi

- 4. Hvað atvik hrindir atburðarásinni af stað?

Lestu milli lína

- 1. Skoðaðu mynd 5 – Hvað heldur þú að strákurinn sé að hugsa? Skrifaðu það hér í skýið.

- 2. Hvað er að gerast á mynd 9?

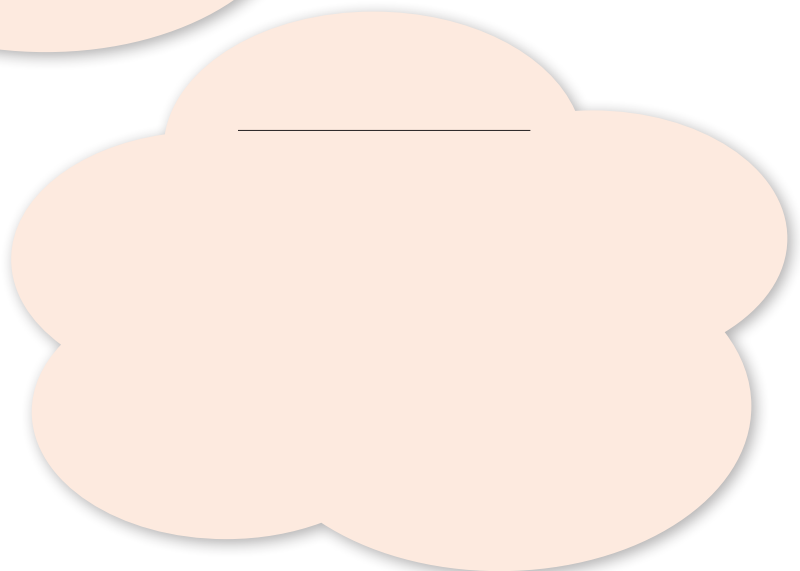
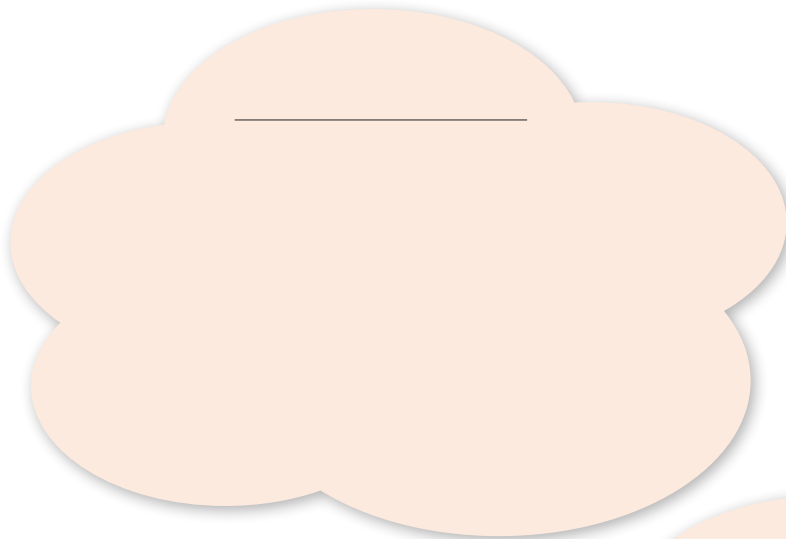
► 3. Á mynd 13 uppgötva persónurnar eitthvað sem:

☐ vekur þau til umhugsunar

☐ fær þau til að öskra af reiði

☐ kemur þeim óþægilega á óvart

► 4. Hvað heldur þú að persónurnar séu að hugsa á mynd 15?

Lestu ofan í kjölinn

► 1. Skoðaðu þrjár síðustu myndirnar á bls. 8–9. Settu atburðarásina í orð. Hvernig lýkur sögunni?

► 2. Þessi saga ber ekki titil. Finndu góðan og grípandi titil á söguna.

Bókmenntir – Leikritun

Leikrit um spuna

PERSÓNUR: KENNARI, ANNA, ALEX, BLÆR OG TUMI.

(Fjórir nemendur á sviði ásamt kennara. Nemendurnir sitja ekki saman).

KENNARI:
Þið fáið tuttugu mínútur til að fá hugmynd, ákveða persónur og setja saman stutta grind sem þið getið síðan notað til að spinna upp sögu.
Anna, Alex, Blær og Tumi, þið eruð saman í hóp.

(Anna, Alex, Blær og Tumi færa sig þannig að þau sitji saman.)

TUMI:
Ok, hvað eigum við að hafa spunann um?

ANNA:
Hvað með að gera spuna um lífið í gamla daga?

ALEX:
Spunann? Átti þetta ekki að vera leikrit? Kennari!

KENNARI:
Já, Alex?

ALEX:
Áttum við ekki að gera leikrit? Hvað er þá spuni?

KENNARI:
Spuni merkir að þið leikið af fingrum fram einhverja ákveðna hugmynd.
Hins vegar er leikrit fyrir fram saminn texti sem
búið er að æfa vel fyrir flutning.

(Kennarinn fer og hópurinn **stingur saman nefjum um verkefnið en hækkar fljótt róminn.**)

BLÆR:
Ég vil gera zombileikrit.

ALEX:
Spuna ... zombispuna. Þetta á ekki að vera leikrit.

TUMI:
Má segja zombí í íslenskuverkefni? Verðum við ekki að segja uppvakningar?

ALEX:
Uppvakningar er fyndið orð (hlær við).
Hei, getum við gert spuna um niðurvakninga?

(Hlær að eigin fyndni en Anna rangholfir augunum.)

ANNA:
Getið þið ekki reynt að taka þessu svolítið alvarlega?

BLÆR:
Mér er alvara, ég get hermt eftir zom ... ég meina uppvakningi mjög vel. Sjáðu ...

(Blær byrjar að leika uppvakning og Alex hermir.)

TUMI:
Í alvörunni, það er ekkert hægt að vinna með ykkur. Ég ætla ekki að leika einhvern lífandi dauðan dúdda sko!

ANNA:
En að gera spuna sem snýst um það þegar Hallveig Fróðadóttir nemur land með Ingólfi manni sínum?

Blær: Já, góð hugmynd og svo þegar þau eru komin í land þá taka uppvakningar á móti þeim.
Tumi: Í alvörunni Blær! Það passar engan veginn saman.

BLÆR:
Segir hver?

(Blær gremst mótlætið á hugmynd sinni, fer í fýlu út í horn og það er vandræðaleg þögn hjá hópnum.
Kennarinn sér að eitthvað er að og gengur til hópsins.)

KENNARI:
Jæja, hvernig gengur hérna?

Spreyttu þig!

Lestu og svaraðu

1. Hvert er verkefni hópsins? _____

2. Um hvað vill Blær að spuninn þeirra sé? _____

Lestu milli lína

1. Hver er munurinn á leikriti og spuna?

2. Hvað verður til þess að Blær fer í fýlu?

3. Hvaða orð finnst þér passa best við framgöngu Tuma í verkefninu? (Mátt merkja við fleiri en einn valmöguleika)
☐ ráðríkur	☐ jákvæður	☐ neikvæður	☐ hugmyndaríkur
☐ hvetjandi	☐ letjandi	☐ uppbyggjandi	☐ áhugasamur

Lestu ofan í kjölinn

1. Hvað merkir það að **stinga saman nefjum**?
☐ Nudda nefbroddum saman. ☐ Kreista fílapensil úr nefi.
☐ Fá sér gat í nasavænginn. ☐ Tala lágt eða laumulega við einhvern.
2. Samsetta orðið **uppvakningur** er myndað úr orðunum **upp** og **vakning** og þýðir í raun að vekja einhvern upp. Finndu a.m.k. þrjú önnur orð sem eru samsett úr tveimur orðum og fyrra orðið er upp. _____

3. Af hverju gengur hópvinnan ekki nógu vel að þínu mati?

4. Farið í fimm manna hópa og leiklesið leikritið. Spinnið síðan framhald. (Punktur til að hjálpa ykkur af stað: Hvernig fær kennarinn hópinn til að vinna aftur saman? Hver er niðurstaða hópsins um efni spunans?)

Skriffæri fyrri tíma

Lykilorðin í textanum eru feit-
letruð. Nýttu þau þegar þú
svarar spurningunum.

Allt frá því að menn hófu að skrapa mjúkar leirtöflur með beinum og stöngum úr brönsi fyrir um 6000 árum hafa verkfærin sem notuð eru til að skrá ritmál, svokölluð skrif-færi, tekið miklum breytingum.

Um 3000 árum f. Kr. tóku Egyptar sig til og **byrjuðu að skrifa með reyrstaf** og óþekktu bleki á blöð sem voru búin til úr papýrusjurt-inni. Reyrstafir voru búnir til með því að skera odd á reyrstrá eða bambus. Stafnum var síðan dýpt í blek og hann nýttur af egypskum sagna-riturum til að skrá frásagnir með myndlettri.

Á tímum Rómaveldis og fram eftir mið-öldum urðu grifflar vinsælir til skrifta í vax-plötur. Lag þeirra minnti á nútíma penna en grifflarnir voru ýmist úr **beini** eða **málmi**. Annar endinn var oddmjór og var notaður til að skrifa með. Hinn var flatur og nýttist til að stroka út.

Fjaðurpenninn var vinsæll meðal skrifara í Evrópu allt fram á 19. öld. Bestu pennarnir voru **úr fjöðrum stórra fugla, t.d. álfta eða gæsa**. Fjaðrir af vinstri væng þóttu hentugri því þær fóru betur í hendi. Fjöður-stafurinn var holaður að innan og tálgaður til. Pennanum var síðan stungið í blekbyttu og stafurinn fylltur af bleki. Penna-oddinn þurfti reglulega að skera til, líkt og ydda þarf blýanta, **því oddurinn slitnaði við notkun**.

Fornhandritin íslensku voru skrifuð með fjað-urpennum, þó skrifarar hafi stundum notað griffla til að æfa sig á vaxplötur.

Ritblý eða **blýantur** er **tré-hólkur með grafítkjarna** sem gefur frá sér lit og er notaður á pappír. Þegar blýanturinn kom fyrst fram á sjónarsviðið á 16. öld héldu menn að grafít væri ein tegund af blýi. Síðar kom í ljós að svo er ekki. Nafnið hefur þó fylgt skriffærinu ætíð síðan og eins er alltaf talað um blýið í blý-antinum. Blýantar hafa lítið breyst í gegnum aldirnar og **hafa haldið vinsældum sínum**, einkum meðal skólabarna og teiknara.

Hvernig var texti
skrifaður áður en menn
fundu upp kúlupenna
og tölvur?

Lestu og svaraðu

- ▶ 1. Hvað kölluðust skriffæri Egypta? ☐ strá ☐ reyrstafur ☐ bambus
- ▶ 2. Griffllar voru ýmist úr _____ eða _____
Með þeim var bæði hægt að _____ og _____ út.
- ▶ 3. Svarið við spurningunni er: *Úr fjöðrum álfta og gæsa*. Hver er spurningin?

- ▶ 4. Af hverju þurfti að skera til oddana á fjaðurpennum?

- ▶ 5. Hvaða gamla skriffæri er vinsælt enn í dag? _____

Lestu milli lína

- ▶ 1. Satt eða ósatt
	satt	ósatt
Gömlu íslensku fornhandritin voru skrifuð með grifflum.	☐	☐
Egyptar notuðu myndir í stað bókstafa.	☐	☐
Það er ekkert blý í blýöntum.	☐	☐
Menn byrjuðu að nota skriffæri fyrir 3000 árum.	☐	☐
- ▶ 2. Af hverju þóttu fjaðrir vinstri vængjar betri en fjaðrir af hægri væng til að skrifa með?

Lestu ofan í kjölinn

- ▶ 1. Að rýna í orð, hér er gott að nota orðabók!
- Hvað merkir orðið **brons**? _____
- Finndu samheiti orðsins **sagnaritari**. _____
- Samsetta orðið **tréhólkur** er myndað úr orðunum _____ og _____
- Hvað merkir síðara orðið í þessu samhengi? _____
- ▶ 2. Merktu við rétt svar. Hvað merkir orðasambandið í textanum: *Lag þeirra minnti á ...*
- ☐ að muna eftir sönglagi ☐ útlitið er líkt og eitthvað annað, svipar til einhvers
- ▶ 3. Nefndu a.m.k. þrjú verkfæri sem notuð eru í dag til að skrá ritmál. Hvað notar þú helst?

Auglýsing

Hvar rekst
maður helst á
auglýsingar?

Spreyttu þig!

Comp FeatherLight

Verð 154.995 kr.

Aðeins 13.758 kr.* á mánuði

*M.v. 12 mån. lán. Alls 165.100 kr. með lánavöxtum.

13" skjár
Vinnsluminni 8 GB
Örgjörvi – Intel 1,8 – 2,9GHz
Rafhlada allt að 12 klst.
Dyngd 1,4 kg

SUPER 600 leikjaheyrnartól

m. hljódnema sem hægt er að fjarlægja.
Samhæft fyrir PS4, PC og Mac

Verð: 15.999 kr.

EAR HP100

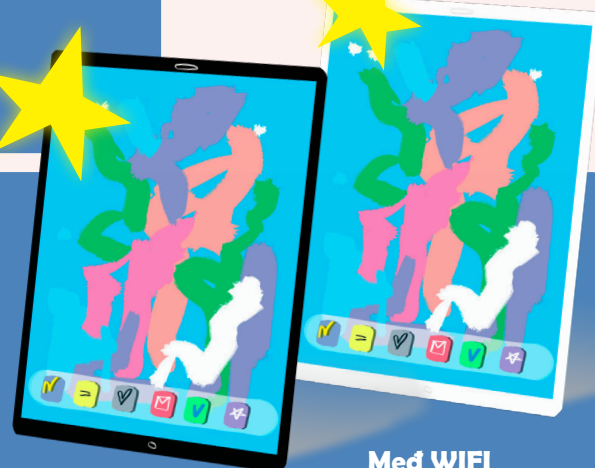
Leikjaheyrnartól með hljódnema.
Fyrir PC og Mac

Verð 5.990.-

SÚMSÚM spjaldtölva

Skjár: 9"
Minni: 32GB
Hægt að fá hvíta, svarta
og silfrada.

Lyklaborð að verðmæti
16.990 kr. fylgir ef keypt
er spjald m. 4G.

Med WIFI

Med 4G

Verð: 99.999 kr.
Verð: 119.999 kr.

Verð:
13.999 kr.

FOOTY 85 FORSALA Á SNJALLKÓ

Leikurinn sem allir hafa verið að bíða eftir kemur í verslanir í næstu viku.
Forpantaðu á snjallko.is og byrjaðu að spila sólarhring á undan öllum öðrum.
Takmarkað magn í boði – aðeins 400 stk. Fyrstur kemur fyrstur fær.

Verð 14.999 kr.

Einn smellur og varan er komin heim til þín.

Verslaðu í netverslun okkar á www.snjallko.is og fáðu vöruna senda frítt heim að dyrum samdægurs.

Frí heimsending gildir aðeins ef verslað er fyrir meira en 15.000 kr.

Panta þarf fyrir kl. 12:30 á virkum dögum til að fá vöruna samdægurs.

SNJALLKÓ - TÖLVUVERSLUNIN ÞÍN

WWW.SNJALLKO.IS

INFO@SNJALLKO.IS

S: 993-2222

KÓPAVOGUR

PATREKSFJÖRÐUR

HÚSAVÍK

VOPNAFJÖRÐUR

VÍK

Lestu og svaraðu

1. Hvað er Snjallkó?

☐ verslun

☐ námskeið

☐ auglýsing

2. Hvað er Comp FeatherLight? _____

3. Hversu margar tommur er skjárinn á Comp FeatherLight?

☐ 12

☐ 13

☐ 15

☐ 8

4. Hvað endist rafhlaðan lengi? _____

5. Hvað er EAR HP100? _____

6. Hvað er að gerast í Snjallkó í næstu viku?

7. Er Snjallkó með netverslun?

☐ já

☐ nei

8. Hvað kostar SÚMSÚM spjaldtölva með WIFI? _____

Lestu milli lína

1. Getur þú keypt silfurlitaða spjaldtölvu með 4G?

☐ já

☐ nei

2. Hvað er ólíkt með SUPER 600 og EAR HP100 heyrnartólum? Nefndu þrennt.

3. Þú átt 35.000 krónur. Getur þú keypt þér fartölvu? _____

4. Hvað kostar Comp FeatherLight fartölva ef þú skiptir greiðslum á 12 mánuði?

5. Þú vilt gjarnan kaupa spjaldtölvu og fá lyklaborðið sem fylgir með. Hvað kostar það?

6. Hversu miklu dýrara er að byrja að spila FOOTY 85 sólarhring á undan öðrum?

7. Þú pantar EAR HP100 heyrnartól og lyklaborð fyrir spjaldtölvu inn á netverslun Snjallkó rétt

eftir kl. þrjú síðdegis. Færð þú vörunar sendar heim samdægurs?

☐ já

☐ nei

Þarft þú að borga fyrir heimsendingu?

☐ já

☐ nei

Lestu ofan í kjölinn

1. Í auglýsingum er verið að gefa upplýsingar. Hvernig gekk þér að finna svörin við spurningunum hér að ofan? _____

Upplýsingar geta verið bæði skýrar og óljósar.

Mér fannst upplýsingarnar hér til hliðar

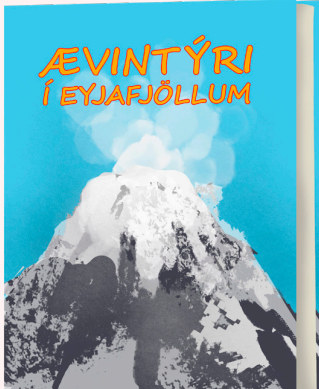
☐ skýrar

☐ óljósar

Upplýsingar – Káputexti

Spreyttu þig!

Ævintýri í Eyjafjöllum

Sagan segir frá Alexöndru og vinum hennar í skátasveitinni Fjallageitum, sem halda í langþráða skátaferð, ásamt Vilborgu skátaforingja.

Ferðinni er heitið að Eyjafjöllum á Suðurlandi, gríðarlegum fjallgarði sem liggur úr Mýrdalsjökli. Krakkarnir hafa eytt löngum tíma í skipulagningu og undirbúning og hlakka til að gista í skála, ganga á fjöll og njóta lífsins.

Ferðin breytist þó snögglega í lífshættulegt ævintýri þegar hin forna eldstöð sem lúrir undir Eyjafjallajökli ákveður að minna á sig með gífurlegu gosi. Krakkarnir verða viðskila við skátaforingjann og þurfa að koma sér í skjól. En náttúruöflin eru óútreiknanleg og hættur leynast við hvert fótímál.

Ævintýri í Eyjafjöllum hefur enn ekki verið skrifað. Ef þig langar að taka verkið að þér láttu þá bara vaða!

Af hverju gjósa fjöll?

Af hverju verða eldgos? Eru eldgos alltaf í eldfjöllum? Hvar er mest af eldgosum á jörðinni? Eru eldgos úti í geimnum? Hvað þarf ég að læra til þess að verða eldfjallafræðingur?

Af hverju gjósa fjöll? er fróðleg bók sem geymir 40 spurningar og svör af Vísindavefnum um eldgos auk margs konar fróðleiksmola og tenginga við umhverfi okkar. Öllum svörum fylgja skemmtilegar og skýrandi myndir og kort sýna helstu eldfjöll jarðar, flekaskil og íslensk eldfjöll. Svörin eru sett fram á einfaldan hátt en þó með vísindalegri nákvæmni. Þessi frábæra fræði- og uppfléttibók er tilvalin fyrir alla sem vilja fræðast um eldfjöll, jarðfræði og sögu Jarðarinnar.

Af hverju er texti aftan á bókarkápum?
Hvað er gott að vita um bækur áður en maður byrjar lestur?

Lestu og svaraðu

- ▶ 1. Hvað heitir aðalpersónan í *Ævintýri í Eyjafjöllum*? _____
- ▶ 2. Skátaflokkurinn kallar sig: ☐ Alexandra ☐ Fjallageitur ☐ Skátaferðin
- ▶ 3. Í fræðibókinni er að finna _____ og myndir af helstu _____ jarðar.
- ▶ 4. Hvert eru krakkarnir að fara? _____
- ▶ 5. Í bókinni *Af hverju gjósa fjöll*? eru spurningar og svör
☐ úr umhverfinu ☐ um eld ☐ af Vísindavefnum
- ▶ 6. Hvað gerist í skátaferðinni sem breytir áætlunum krakkanna?

- ▶ 7. Hvað er hægt að lesa mörg svör um eldgos í fræðibókinni?

Lestu milli lína

- ▶ 1. Hvor bókin er:
fræðibók _____
skáldsaga _____
- ▶ 2. Hvað eiga bækurnar tvær sameiginlegt? _____
- ▶ 3. Hvera bókina myndir þú lesa ef þig vantaði upplýsingar um eldgos?
☐ Af hverju gjósa fjöll? ☐ *Ævintýri í Eyjafjöllum*
- ▶ 4. Rétt eða rangt

	rétt	rangt
Fræðibókin hentar öllum sem vilja vita meira um eldgos.	☐	☐
Í fræðibókinni er allt sem þú þarft að vita til að verða eldfjallafræðingur.	☐	☐
Vilborg stýrir ferðinni til Eyjafjalla.	☐	☐
Skátarnir gista í skóla í ferðinni.	☐	☐

Lestu ofan í kjölinn

- ▶ 1. Í annarri bókinni er að finna efnisyfirlit. Hvorri? _____
- ▶ 2. Hver er tilgangur káputexta? Nefndu þrennt sem þér dettur í hug?
 - _____
 - _____
 - _____
- ▶ 3. Hvað vilt þú fá að vita um bók áður en þú byrjar að lesa?

Bókmenntir – Dæmisaga

Spreyttu þig!

Úlfur, úlfur!

Endursögn af sögu Esóps

Eitt sinn var ungur fjárhirðir látinn gæta kinda við fjallsrætur, nálægt dimmum skógi. Hann hafði lítið við að vera og leiddist óskaplega að vera svona einn. Er leið á daginn datt honum í hug ráð til að styttu sér stundir.

Hann hljóp af stað í átt að þorpinu sínu öskrandi og veifandi öllum öngum.
– Úlfur úlfur, æpti hann hástöfum.

Þorpsbúar þustu út úr húsum sínum og hlupu til móts við drenginn. Daginn þann sátu nokkrir vaskir menn með honum og gættu kinda ef ske kynni að úlfurinn kæmi aftur. Ekkert bólaði á rándýrinu.

Drengurinn var félagsskapnum feginn og líkaði athyglin vel. Svo vel að nokkrum dögum síðar gerði hann nágrönnum sínum sama grikkinn aftur.

– Úlfur úlfur!

Hann kallaði á hjálp og taldi fólkinu trú um að úlfurinn hefði komið aftur. Enn var setið yfir drengnum og kindunum en ekki sást til úlfsins.

Stuttu eftir þetta var drengurinn enn að gæta kinda. Í þetta skipti var heppnin ekki með honum því út úr skóginum læddist úlfurinn og hóf að elta féð.

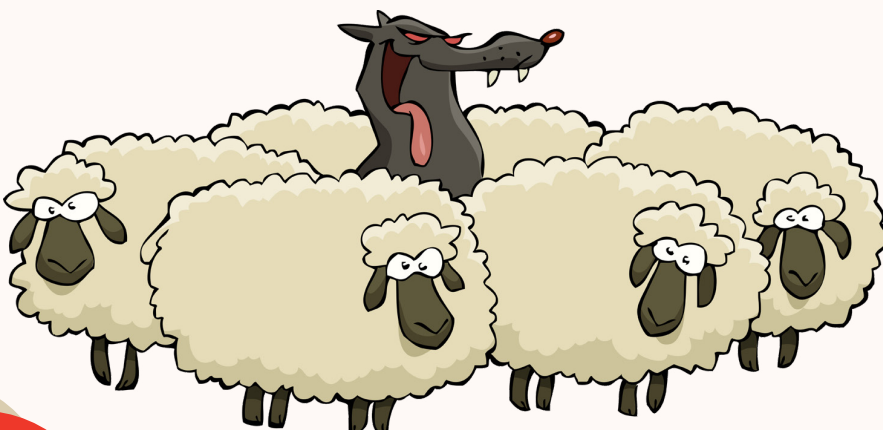
Ungi fjárhirðirinn æpti og gólaði og kallaði eftir hjálp.

– Úlfur úlfur, gargaði hann hærra en nokkru sinni áður.

En í þetta sinn létu þorpsbúar ekki blekkja sig. Í tvígang hafði drengurinn leikið á þá með lygum sínum. Nú sinnti enginn köllum hans á hjálp.

Úlfurinn réðist á kindahjörðina og fékk sína magafylli án þess að drengurinn fengi rönd við reist. Seinna um daginn gekk hann á fund öldungs í þorpinu og kvartaði yfir aðgerðarleysi fólksins.

– Láttu þér þetta að kenningu verða, drengur minn, svaraði öldungurinn vitri. Enginn trúir orðum lygara, ekki einu sinni þegar hann segir satt.

Dæmisögur eru sögur sem hægt er að læra af. Hvað getur þú lært af þessari?

Lestu og svaraðu

1. Drengurinn var

☐ að passa kindur

☐ í skógarferð

☐ í fjallgöngu

2. Hann plataði þorpsbúa vegna þess að

☐ hann var hræddur við úlfa

☐ hann var einmana

☐ hann þoldi ekki kindur

3. Hversu oft náði drengurinn að gabba fólkið? _____

Lestu milli lína

1. Hvernig heldur þú að drengnum hafi liðið þegar úlfurinn læddist út úr skóginum?

Lýstu hugsunum hans í tveimur málsgreinum.

2. Af hverju komu þorpsbúar ekki hlaupandi þegar úlfurinn réðist á kindurnar?

Lestu ofan í kjölinn

1. Hver er boðskapur sögunnar? Hvað kennir hún lesandanum?

☐ Að úlfum þykja kindur lostæti.

☐ Að það er leiðinlegt að vera fjárhirðir.

☐ Að maður hættir að treysta þeim sem ekki eru heiðarlegir.

☐ Að gamalt fólk er oft og tíðum viturt.

2. Hvað hefði fjárhirðirinn frekar getað tekið sér fyrir hendur í vinnunni annað en að blekkja fólkið sitt? Nefndu þrennt.

- _____
- _____
- _____

Kíktu á bls. 68,
þar eru fleiri verkefni.

Ísland – Sviss

Hér sérðu textalýsingu sem sýnir framgang mála á rúmum hálf tíma leik íslenska kvennalandsliðsins. Leikurinn var annar leikur Íslands á Evrópumótinu í Hollandi sumarið 2017. Leikið var á móti Sviss.

46		Seinni hálfleikur hafinn Ísland byrjar með boltann í seinni hálfleik.
45		Liðin eru komin aftur út á völl. Varamennirnir fá sér sæti en það er spurning hvenær og hverjir þeirra fá að spreyta sig í þessum leik.
45		Svisslendingar hafa verið mun meira með boltann í fyrri hálfleiknum, eða 69%, en liðin hafa átt jafnmörg skot eða 3 hvort. Leikurinn hefur verið nokkuð harður en þar er manni efst í huga takkafarið sem Dickenmann skildi eftir í kvið Dagnýjar snemma leiks.
45		Hálfleikur Jöfn staða í hálfleik og það er svo sem ekki ósanngjarnt.
45		Uppbótartíminn er ein mínúta.
44		Gunnhildur Yrsa Jónsdóttir (Ísland) fær gult spjald . Fyrir brot á Maritz úti á kanti.
43		MARK! Lara Dickenmann (Sviss) skorar . 1:1 - Ojj, nei. Bachmann fékk boltann vinstra megin í vítateignum og náði að senda hann út á Dickenmann sem skoraði. Guðbjörg nálægt því að verja en varði boltann inn.
42		Gunnhildur Yrsa Jónsdóttir (Ísland) á skalla sem fer fram hjá . Vel útfærð aukaspyrna hjá Íslandi. Fanndís tók hana, aðeins fyrir framan miðjuhringinn, og sendi á fjærstöng á Gunnhildi sem skallaði ofan á þaknetið. Hugsanlega ætlaði hún að skalla boltann fyrir markið þar sem við áttum nokkra fulltrúa.
34		Fanndís var svo sannarlega búin að hóta þessu marki í leiknum við Frakka, þar sem hún átti frábæran leik. Nú er hún orðin fjórða íslenska landsliðskonan sem skorar á stórmóti, á eftir Dagnýju, Margréti Láru og Hólmsfríði.
33		MARK! Fanndís Friðriksdóttir (Ísland) skorar . 1:0 - Jáááá!!! Geggjað! Dagný fékk boltann á miðjunni og sendi nánast blindandi, stórbrotna sendingu yfir vörn Sviss á Fanndísi. Fanndís nýtti hraða sinn vel, ein gegn varnarmanni, og sendi boltann svo af öryggi neðst í hægra hornið þegar hún var rétt komin inn í vítateiginn.
31		Katrín vann boltann á miðjunni og kom honum út til vinstri á Fanndísi sem reyndi fasta og lága fyrirgjöf inn að markteig en Thalmann greip boltann þar og hélt honum.
26		Noelle Maritz (Sviss) á skot fram hjá . Bachmann fékk boltann á ágætum stað hægra megin við vítateiginn og sendi fyrirgjöf sem endaði hjá Maritz en fast skot hennar úr frekar þröngu færi fór yfir og fram hjá.
25		Svisslendingar kvarta og kveina yfir hverri tæklingu íslenska liðsins. Ekki vantaði að þær segðust tilbúnar í þessi átök fyrir leik.
24		Svolítið rót á skipulagi íslenska liðsins í augnablik og þá losnaði um Dickenmann rétt fyrir utan vítateigsbogann. Slakt skot hennar fór hins vegar beint í varnarmann.
20		Boltinn skoppaði um í loftinu eftir hornspyrnuna en að lokum var dæmdur háskaleikur á Bernauer sem var í baráttu við Sigríði Láru.
19		Sviss fær hornspyrnu . Katrín gleymdi sér aðeins en var fljót aftur og komst í veg fyrir fyrirgjöf Maritz sem fær horn.

Lestu og svaraðu

- ▶ 1. Hvað gerist á 19. mínútu leiksins? _____
- ▶ 2. Hver er staðan í hálfleik? _____
- ▶ 3. Hver byrjar með boltann í seinni hálfleik? _____
- ▶ 4. Hvað gerist í leiknum þegar þessi mynd kemur upp í leiklýsingu? _____

Lestu milli lína

- ▶ 1. Hvað heitir markmaður svissneska liðsins? _____
- ▶ 2. Leiklýsandinn segir að jafntefli í hálfleik sé sanngjörn staða. Svissneska liðið hefur verið meira með boltann í fyrri hálfleik en hvað bendir þá til þess að jafntefli sé sanngjörn staða?

- ▶ 3. Af hverju heldur þú að það sé notuð mynd af flautu til að sýna hvenær fyrri hálfleikur hefst og lýkur?

Lestu ofan í kjölinn

- ▶ 1. Í hálfleik segir leiklýsandinn að leikurinn hafi verið harður. Hvaða dæmi tekur hann til að sýna fram á að sú ályktun sé rétt hjá sér?

- ▶ 2. Í upphafi seinni hálfleiks stendur:
„Varamennirnir fá sér sæti en það er spurning hvenær og hverjir þeirra fá að spreyta sig í þessum leik.“

Þú ert varamaður í íslenska landsliðinu. Skrifaðu stutta lýsingu á því hvernig þér líður í upphafi seinni hálfleiks? Þú getur notað þessar spurningar til að byrja: Vonast þú til að komast inn á? Hvað hefur þú spilað á mörgum stórmótum? Ertu stressuð/stressaður að fara inn á? Hvaða stöðu spilar þú? Hvernig semur þér við liðsfélaga þína? Af hverju ert þú á varamannabekknunum en ekki í byrjunarliðinu?

Hefur þú fylgst með íþróttaviðburði í gegnum textalýsingu?

Útskýring

Hrafninn

Hrafn, eða krummi eins og hann er oft kallaður, er af hröfnungaætt. Hrafninn er stærsti spörfuglinn á Íslandi og vegur um 1,5 kg. Hann er staðfugl, sem þýðir að hann býr á Íslandi allt árið um kring en ferðast ekki til heitari landa á veturna. Á Íslandi búa um ellefu þúsund hrafnar. Einnig er hægt að finna hrafna í Norður- og Mið-Ameríku, um alla Evrópu, í Norður-Afríku og í norðurhluta Asíu.

Hrafnar finna lífsförunaut sinn og eru með honum alla ævi. Það ríkir mikið jafnræði hjá hröfnum þegar kemur að því að búa til hreiður, liggja á eggjum og afla fæðu. Ungar klekjast út á vorin og hjálpast foreldrarnir að við uppeldið. Þegar hrafnungarnir verða kynþroska yfirgefa þeir foreldra sína og safnast saman í litlum hópum. Unglingarnir halda saman þar til þeir finna sinn lífsförunaut en þá yfirgefa þeir gengið í pörum.

• **Vængirnir** eru stórir og breiðir. Ef hann breiðir út vængi sína þá mælist vænghafið um 1,2 m–1,5 m. Hrafninn er vel fleygur fugl og er flug hans kraftmikið. Hann flýgur beint og oft hátt og hann getur látið sig svífa. Hrafninn þykir ákaflega fjölhæfur þegar kemur að flughæfni. Hann getur t.d. flogið á hvolfi!

• **Goggur** hrafna er stór og sterklegur. Hann sveigist eilítið niður á við. Frá goggnum og út að stéli eru hrafnar um 60–75 cm langir. Hljóðið sem þeir gefa frá sér kallast krunk. En eins og aðrir spörfuglar geta hrafnar hermt eftir hljóðum úr umhverfi sínu og sumir hafa náð að herma eftir mannamáli, sírenum sjúkrabíla og hljóðinu þegar sturtað er niður í klósettskál.

Hrafnar nýta gogginn m.a. til að benda öðrum fuglum á fæðu, líkt og við mannfólkið myndum nota finger.

• **Fætur** hrafna eru langir og klærnar bognar.

Svarið saman eftirfarandi spurningum.

1. Hvenær yfirgefa hrafnsungar foreldra sína? _____

2. Hvaða hljóð gefur hrafninn frá sér? _____

3. Finnið orð í textanum sem getur passað við eftirfarandi orðskýringar:

Bilið milli ystu brodda tveggja þaninna vængja. _____

Sá sem getur flogið er ... _____

Sá sem er samferða á lífsleiðinni, er ... _____

Fugl sem dvelst í heimalandi sínu árið um kring er ... _____

Tvennt af einhverju samstæðu, persónum, hlutum o.s.frv. _____

4. Á netinu er vefur sem heitir Fuglavefurinn.

Grúskið saman á vefnum og finnið upplýsingar um eftirfarandi:

a) Hvað éta hrafnar? _____

b) Hvað nefnist hreiður hrafnsins? _____

c) Hversu mörgum eggjum verpir hrafninn? _____

d) Hversu marga daga liggja hrafnar á eggjum sínum? _____

e) Hrafninn er stærstur allra spörfugla á Íslandi. Finnið á fuglavefnum myndir af öllum spörfuglum sem koma til landsins. Hverja af þeim þekkið þið nú þegar (hafið séð eða heyrt talað um?): _____

f) Hlustið á krunk hrafnsins og hermið eftir því. Getið þið náð nokkuð líku krunki og heyrist á vefnum? ☐ já ☐ nei

5. Ræðið merkingu málsháttanna.

Þyrpast hrafnar að hræjum.

Krummi verður ei hvítur, þó hann baði sig.

**SJALDSÉÐIR ERU
HVÍTIR HRAFNAK**

Bókmenntir – Þjóðsaga

Vinnia saman

Stúlkan og hrafninn

Á bænum Skíðastöðum undir Vatnsdalsfjalli í Húnavatnssýslu bjó eitt sinn í fornöld bóndi nokkur, flugríkur. Hann hafði mörg hjú sem hann lét vinna fyrir sig hörðum höndum bæði sumar og vetur. Á sumrin rak hann allt heimilisfólk út á engi, virka sem helga daga. Bóndi vildi ekkert hangs, bannaði allar kirkjuferðir og lestur á Guðs orði.

Sunnudagsmorgun einn sást maður í hvítum klæðum ganga norður eftir Vatnsdalsfjalli. Hann hafði sprota í hendi. Nam hann staðar fyrir ofan Skíðastaði og laust þar sprotanum á fjallið. Jafnskjótt féll gríðarstór skriða úr fjallinu og yfir bæinn svo ekkert mannsbarn komst lífs af nema stúlka ein. Þessi stúlka hafði verið lengi á Skíðastöðum. Hún þótti góðhjörтуð og harðdugleg.

Veturinn áður en skriðan féll á bæinn hafði verið mjög harður og drápust bæði menn og fénaður úr hungri. Hrafnar tóku upp á því að leita heim að bæjum eftir æti í ýmsu sorpi er út var snarað.

Skíðastaðabóndi vildi lítið aðstoða sveitunga sína og rak marga burtu með harðri hendi. Ekki var hann heldur örlátur við heimilisfólk á Skíðastöðum, þó nóg væri til. Stúlkan reyndi þó eftir mætti að aðstoða þá sem aumastir voru og gaf bæði af mat sínum og skófum er til féllu við matseldina.

Stúlkan örláta vildi líka gjarnan halda lífi í hröfnunum og laumaði til þeirra æti þegar færi gafst. Einn hrafnninn varð svo hændur að henni að hann elti hana hvert sem hún fór. Um vorið og sumarið eftir kom hann daglega að Skíðastöðum til að fá sér árbita hjá stúlkunni.

Þennan sunnudagsmorgun sem fyrr var frá sagt hafði stúlka þessi farið mjög snemma á fætur og eldað graut og var að keppast við að skafa pottinn áður en krummi kæmi til að geta gefið honum skófirnar.

Hún gengur út með skófirnar í ausu og setur á hlaðið þar sem hún var von að gefa krumma en hann vappar í kringum ausuna og flýgur spottakorn út á túnið. Stúlkan fer á eftir honum með ausuna, en allt fer á sömu leið. Hann vill ekki þiggja af henni skófirnar og flýgur spotta og spotta og sest niður á milli en stúlkan fylgir alltaf og skilur ekkert í hegðun krumma.

Gengur þessi eltingaleikur þangað til krummi er búinn að draga hana með sér langt út á tún. Stúlkan var farin að hugsa um að ganga ekki lengur á eftir honum. Í sama bili heyrir hún drunur í fjallinu undan skriðunni og vatnsflóðinu sem henni fylgdi. Hún sér að skriðan er komin yfir bæinn. Hrafninn hafði bjargað lífi stúlkunnar.

- 1. Kennari les upphátt söguna um stúlkuna og hrafninn.

Hver og einn strikar undir orð í textanum sem hann/hún skilur ekki.

- 2. Safnið saman öllum óskiljanlegum orðum. Ræðið og finnið merking þeirra.

- 3. Vinnið saman og búið til fjórar spurningar úr textanum sem eiga við svörin hér að neðan.

Svar: Á bænum Skíðastöðum undir Vatnsdalsfjalli í Húnavatnssýslu.

Svar: Maður í hvítum klæðum sló sprota í fjallið og skriðan fór af stað.

Svar: Góðhjörtuð, harðdugleg, örlát.

Svar: Hún gaf honum að éta á hverjum morgni.

- 4. Umræður í hóp.

Hver var hvítklæddi maðurinn með sprotann?

Af hverju haldið þið að hann hafi látið skriðu falla á bæinn?

Skoðaðu bls. 68,
þar eru fleiri verkefni.

Hrekkir, hjátrú og hrafnagaldrar

Hrafninn hefur löngum vakið forvitni mannsins. Þessi kolsvarti fugl hefur yfir sér dulrænan blæ og víða um heim er hann tengdur hjátrú, þá ýmist talinn illur fyrirboði eða bjargvættur þeirra sem hann virða og leita til hans.

Dularfullar frásagnir af hröfnum og hegðun þeirra má finna í þjóðsögum og munnmælum langt aftur í aldir. Þær eru flestar tengdar spádómsgáfu fuglsins og vitsmunum en einnig trú manna á færni hans til að vara við hættum og segja fyrir um óorðna hluti. Hér á eftir fara nokkrir fróðleiksmolar byggðir á fornri visku og aldagamalli þekkingu á krumma. Eða kannski er þetta bara allt saman bull og vitleysa. Þitt er að ákveða.

Hrekkjóttur þjófur

Hrafninn er sagður bæði stríðinn og hrekkjóttur. Menn, dýr og aðrir fuglar verða fyrir barðinu á stríðni krumma þegar hann er í slíkum ham.

Sagt er að hrafnar haldi þing tvisvar á ári, svokölluð hrafnaping. Á vorpinginu er sagt að þeir komi saman og taki ákvörðun um hvort þeir verði þægir eða óþekkir það árið.

Hrafninn er einnig sagður vera sérlega þjófóttur. Hann á það til að hnupla hlutum sem honum líst á eða matvælum sem hann girnist. Þýfið grefur hann í jörðu eða felur á góðum stað til að grípa í við tækifæri. Það reynist honum þó oft erfitt því iðulega finnur hann ekki felustaðinn aftur.

Hjátrú

Lengi hafa menn fylgst grannt með hátterni hrafna og telja sig geta lesið skilaboð út frá hegðun þeirra. Einnig þótti viturlegt að styggja ekki krumma því það gæti haft slæmar afleiðingar í för með sér. Hér eru nokkur dæmi:

- Að gera hrafn meina boðar ólán fyrir hvern þann er það reynir.
- Fólk trúði því að það boðaði gæfu og heppni að fæða krumma. Þekkt er orðatiltækið Guð launar fyrir hrafninn.
- Ef hrafnar hoppuðu um á húspökum, krunkuðu stöðugt og hristu vængina var það talin viðvörðun um sjávarháska eða að einhver myndi drukkna.
- Viturlegt þótti að fylgjast vel með flugi hrafna þegar haldið var að heiman. Flugátt fuglanna fyrir ofan mann gaf til kynna hvort ferðin yrði góð eða slæm.
- Krunk í hröfnum að næturlagi, svokölluðum nátthröfnum, vakti iðulega ótta heimilisfólks sem hélt að þar væru draugar á ferð.

Galdrar

Krumma er iðulega getið í tengslum við hverskyns galdra, galdramenn og nornir. Heili og klær hrafnans sem og hrafnsgall eru vinsæl hráefni í ýmis galdraseiði.

Hjátrú er trú á óraunverulega hluti.

1. Satt og ósatt

Hrafninn er alltaf talinn illur fyrirboði.

Trú manna er að krummi reynist þeim vel sem virða hann.

Menn sögðu leyndardómsfullar sögur af hröfnum í gamla daga.

Fáar sögur eru af hröfnum í þjóðsögum.

satt

ósatt

☐☐☐☐☐☐☐☐

2. Hvað er talið að fari fram á hrafnapingum að vori?

3. Endursegið þriðju efnisgreinina í Hrekkjóttur þjófur með ykkar eigin orðum í fjórum stuttum málsgreinum.

4. Lesið um hjátrú er tengist hröfnum. Tengid samant það sem við á.

Að gefa krumma að éta

boðaði ólán.

Það að skaða krumma

vöruðu við sjávarhásk.

Krunk að næturlagi

boðaði gæfu.

Hrafnar sem láta öllum
illum látum á húspökum

vakti ótta um drauga á ferð.

5. Munið þið eftir sögum, kvikmyndum eða sjónvarpsþáttum þar sem hrafnar koma við sögu á dularfullan hátt? **Ræðið!**

6. Norn hefur leitað til ykkar þar sem hún hefur tapað uppskriftabókinni sinni með öllum uppskriftum að galdraseyðinu sem amma hennar gaf henni. Hana vantar sárlega uppskrift að seyði sem gerir mann ósýnilegan.

Það eina sem hún man er að í uppskriftinni

eru fimm ógeðsleg innihaldsefni og

a.m.k. eitt af þeim er úr hrafni.

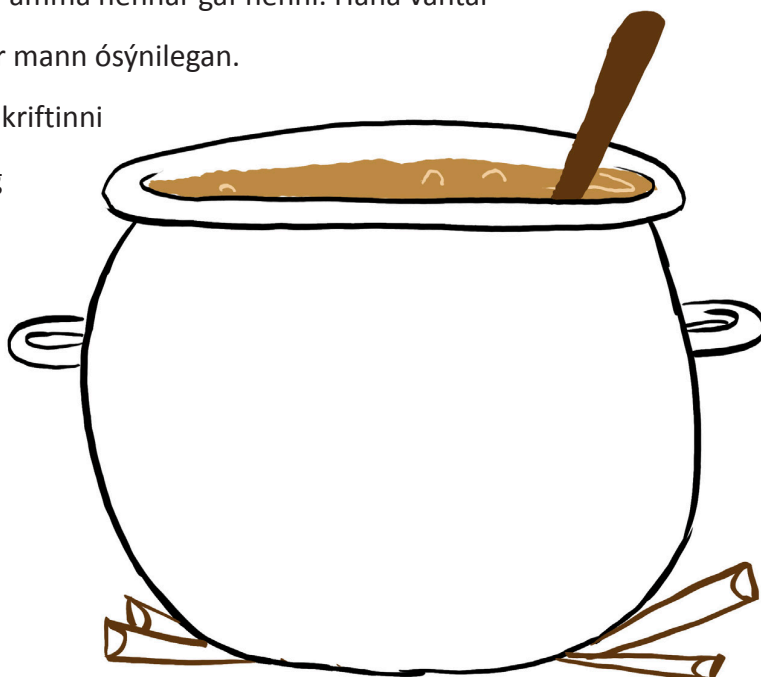
Hjálpid norninni og

setjið saman uppskrift

að galdraseyði og

skrið hana inn í

seiðpottinn.

Frásögn

Strikaðu undir lykilorðin á meðan þú lest!
Nýttu þau þegar þú svarar spurningunum.

Hrafna-Flóki Vilgerðarson

Flóki var norskur víkingur sem sigldi til Íslands ásamt konu sinni Gró og börnum þeirra um árið 840. Auk þeirra var fleira fólk um borð og einnig þrír hrafnar sem Flóki átti. Á leiðinni til Íslands komu þau við á Hjaltlandseyjum (sem í dag tilheyra Skotlandi). Þar var stöðuvatn sem fékk nafnið Geirhildarvatn eftir að Geirhildur Flókadóttir drukknaði í því. Þau héldu förinni áfram án dóttur sinnar og komu næst við í Færeyjum.

Þegar skipið sigldi frá Færeyjum hlaðið vistum var stefnan tekin á Ísland. Eins og fyrr segir átti Flóki þrjá hrafna, sem útskýrir viðurnefni hans: Hrafna-Flóki. Hann hugðist nota hrafnana til að vísa sér rétta leið til lands. Hann slepti fyrsta hrafninum lausum, sá flaug aftur í átt til Færeyja. Þá slepti hann öðrum hrafni lausum, sem flaug beint upp í loft og sneri til baka á skipið. Þegar Flóki slepti þriðja hrafninum flaug hann fram fyrir stafn skipsins. Þau eltu hrafninn og hann leiddi þau til Íslands. Þau sigldu að Eystrahorni, þaðan vestur fyrir Reykjanes og héldu áfram för sinni og námu land í Vatnsfirði við Barðaströnd.

Fjörðurinn var fullur af fiski og landnemarnir voru duglegir að veiða. Þeir gleymdu hins vegar alveg að heyja, þannig að allt fé þeirra dó úr hungri um veturinn. Þegar voraði á Hrafna-Flóki að hafa gengið upp á fjöll af Vatnsfirði og séð að fjörðurinn var fullur af hafis. Við þá sýn ákvað hann að landið ætti að heita Ísland. Ekki langaði landnemana að vera annan vetur á Íslandi og um sumarið bjuggust þeir til farar. Þeir fengu hins vegar ekki nógu góðan byr í seglin til að ná skipinu fram fyrir Reykjanesið og voru því einn vetur í Borgarfirði. Sumarið eftir sigldu landnemarnir til Noregs.

Ekki ber öllum heimildum saman um hvort Hrafna-Flóki hafi verið til í alvöru. Bent hefur verið á að sagan um hrafnana minnir mikið á frásögn Biblíunnar um syndaflóðið. Þegar Nói sendi dúfu af stað til að vísa sér til lands. Eins er dæmisögukeimur af frásögnina um kæruleysi landnemanna við undirbúning fyrir íslenska veturinn. Boðskapur um að varasamt sé að setja öll eggin í sömu körfuna skín í gegn um frásögnina. Það er ekki hægt að sanna hvort Hrafna-Flóki hafi verið til eða sé eingöngu sögupersóna í góðri munnmælasögu.

1. Lesið saman textann um Hrafna-Flóka. Skoðið spurningarnar þrjár hér fyrir neðan og ályktið út frá textanum:

a) Hvernig tengist Geirhildarvatn sögunni af för Hrafna-Flóka?

b) Af hverju teljið þið að skipverjar hafi komið við á tveimur stöðum á leiðinni til Íslands? _____

c) Hvað er átt við þegar sagt er að það sé varasamt að setja öll eggin í sömu körfuna?

d) Var Hrafna-Flóki til að ykkar mati eða bara sögupersóna? Finnið rök sem styðja svar ykkar. _____

e) Hvers vegna heldur þú að landnemana hafi ekki langað að vera á Íslandi annan vetur?

2. Skoðið saman kort sem sýnir Ísland, Færeyjar, Hjaltlandseyjar og Noreg. Finnið siglingarleiðina sem Hrafna-Flóki og Gró fóru.

3. Finnið út með námsfélaga hvernig hægt er að ferðast á þessa staði í dag á sem stystum tíma. Það má nota allar almenningssamgöngur sem ykkur dettur til hugar: ferjur, flug, rútur, leigubíla o.s.frv.

4. Margt fór úrskeiðis í Íslandsför þeirra hjóna. Nefnið fjögur atriði sem hefðu getað farið betur hjá þeim.

• _____

• _____

• _____

• _____

Bókmenntir – Kvæði

Krummakvæði

Lesið saman þessi tvö kvæði sem bæði fjalla um hrafninn.

Lesið hvert erindi fyrir sig, hjálpið hvert öðru að umorða það, svo allir skilji og nái innihaldi sögunnar sem sögð er í hvoru ljóði fyrir sig.

Krummi

Krummi gamli er svartur,
og krummi er fuglinn minn.
Krunkið eru söngvar hans
um sólina og himininn.

Krunk, krunk, krá.
Svívirtu ekki söngva þá,
er svörtum brjóstum koma frá,
því sólelsk hjörtu í sumum slá,
þótt svörtum fjöðrum tjaldi,
svörtum fjöðrum í sólskininu tjaldi.

Krunk, krunk, krá.
Sumum hvíla þau álög á
aldrei fögrum tóni að ná,
þó að þeir eigi enga þrá
aðra en þá að syngja,
fljúga eins og svanirnir og syngja.

Krunk, krunk, krá.
Fegri tóna hann ekki á,
og aldrei mun hann fegri ná.
Í kuflinum svarta hann krunka má,
uns krummahjartað brestur,
krummahjartað kvalið af löngun brestur.

Krummi gamli er svartur,
og krummi er fuglinn minn.
Krunkið eru söngvar hans
um sólina og himininn.

Davíð Stefánsson

Krummi svaf í klettagjá

Krummi svaf í klettagjá,
kaldri vetrarnóttu á
verður margt að meini,
fyrir en dagur fagur rann
freðið nafið dregur hann
undan stórum steini.

Allt er frosið úti gor,
ekkert fæst við ströndu mor,
svengd er metti mína,
ef að húsum heim ég fer
heimafrakkur bannar mér
seppi' úr sorpi' að tína.

Öll er þakin ísi jörð,
ekki séð á holtaborð
fleygir fuglar geta,
en þó leiti út um mó,
auða hvergi lítur tó;
hvað á hrafn að éta?

Á sér krummi yfði stél,
einnig brýndi gogginn vel,
flaug úr fjallagjótum,
lítur yfir byggð og bú,
á bæjum fyrir en vakna hjú,
veifar vængjum skjótum.

Sálaður á síðu lá
sauður feitur garði hjá,
fyrirum frá á velli,
„Krunk, krunk! nafnar, komið hér!
krunk, krunk! því oss búin er
krás á köldu svelli.“

Jón Thoroddsen

Lesið saman kvæðin tvö og svarið eftirfarandi spurningum:

1. Í báðum kvæðunum líður krumma illa. Hvers vegna?

Í kvæði Davíðs:

Í kvæði Jóns:

2. Skoðaðu eftirfarandi fullyrðingar. Þrjár af þeim eru ósannar og tvær eru sannar. Skrifaðu **ósatt** á þær þrjár línur sem fullyrðingarnar eru rangar og **satt** á þær tvær sem eru réttar.

_____ Í báðum kvæðunum er talað um að krumminn krunki.

_____ Í báðum kvæðunum kemur fram að krummi er svartur.

_____ Það er svipað veður í kvæði Davíðs og Jóns.

_____ Í kvæði Davíðs þráir krummi að eignast vin.

_____ Í kvæði Jóns finnur krummi hræ af sauðkind til að éta.

3. Skoðaðu vel þær þrjár fullyrðingar sem eru ósannar. Breyttu þeim þannig að þær séu sannar og skrifaðu þær á línurnar hér fyrir neðan:

• _____

• _____

• _____

4. Hvaða fleiri vísur þekkið þið sem fjalla um krumma?

LESENDABRÉF

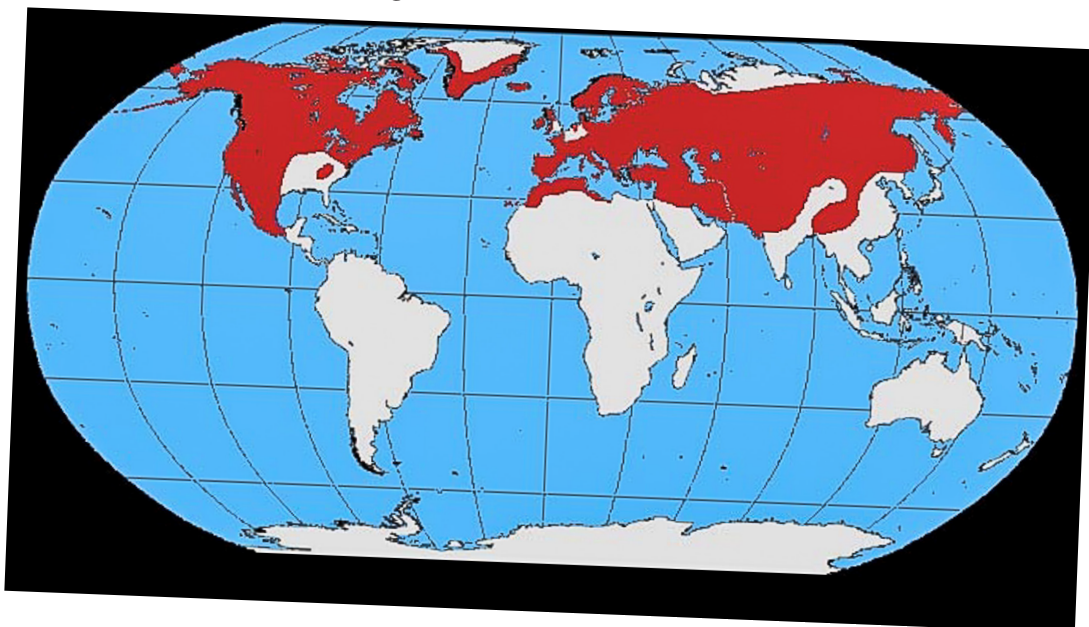
Munið eftir hrafninum!

Núna þegar jörð frýs og kólnar í lofti langar mig til að minna aðeins á hrafnana. Almenn er fólk iðið við að gauka að smáfuglum fræjum og einhverjum matar-leifum sem til falla á heimilinu. En flestir gleyma hröfnunum. Kannski af því að það þykir ekki eins krúttlegt að sjá þá rífa í sig matarafganga eins og að fylgjast með kátum spörfuglum skoppa í kring um brauðmylsnu. En við erum heppin hér á Íslandi að hafa hrafninn. Hann er nefnilega ekki til í öllum löndum. Ég hef áhyggjur af stofni hrafnans hér á landi. Það er ekki út af engu sem hrafninn er kominn á valista Náttúrufræðistofnunar. Á hverju ári eru hrafnar ofsóttir og rúmlega 3000 þeirra drepnir. Til dæmis veiða æðabændur hrafninn þar sem hann rænir hreiðrin og veldur tjóni. Það er staðreynd að hröfnum hefur fækkað hér í Þingeyjarsýslum, þar sem ég bý.

Hrafninn á að geta lifað í sambylí með okkur mannfólkinu. En til þess að það takist verðum við að sýna þeim umburðarlyndi og hugsa vel um þá þegar vetur ber að garði. Hér í Þingeyjarsýslum hefur stofninn verið vaktaður frá 1981. Tilgangurinn með vöktuninni er að fylgjast með breytingum á stærð stofnsins. Athuga hvort fleiri eða færri hrafnar sjáist í sýslunum á hverju ári. Því miður hefur hröfnum fækkað mikið á þessu rannsóknartímabili og telja sérfræðingar hjá Náttúrufræðistofnun Íslands, sem hafa séð um verkefnið frá árinu 1994, að líklegasta ástæðan sé ofveiði.

Þar sem ég er mikill hrafnunnandi þá bið ég ykkur, lesendur Þingeyingafrétta, að gæta að hrafninum. Ekki stuðla að ofveiði hans og hugsið hlýlega til hans í vetrarkuldanum.

Kveðja, Hrafnkell Hrafnbergsson

Lesið saman lesendabréfið og svarið spurningum.

1. Hrafnkell hefur áhyggjur, af hverju?

2. Hvernig telur Hrafnkell að íbúar landsins geti hlúð að stofni hrafnsins?

- ---
- ---

3. Lesendabréf Hrafnkels hefst á beiðni til fólks að gefa hrafninum mat á veturna. Er eitthvað í rannsóknum Náttúrufræðistofnunar Íslands sem bendir til þess að vetrarhungur sé ástæða fyrir fækkun hrafna?

4. Af hverju haldið þið að Hrafnkell hafi ákveðið að skrifa þetta lesendabréf?

5. Skoðið kortið á bls. 34 sem sýnir útbreiðslu hrafnsins. Lýsið með orðum því sem kortið segir okkur.

6. Skoðið nafnið Hrafnkell Hrafnbergsson. Finnið a.m.k. þrjú nöfn kvenmanna og þrjú nöfn karlmanna sem dregin eru af hrafninum.

karlkynsnöfn

kvenkynsnöfn

7. Finnið eitthvert málefni sem þið hafið skoðun á og skrifið lesendabréf til að vekja athygli á skoðun ykkar. Ef ykkur dettur ekkert málefni til hugar þá eru hér fyrir neðan þrjár hugmyndir sem þið getið nýtt ykkur. Lestu síðan þitt lesendabréf upp fyrir bekkinn.

Hundar á veitingastöðum?

Útivistartími barna!

Það er pláss til
að skrifa á bls. 69

Mikil spílun
tölvuleikja
holl fyrir
ungmennni?

Bókmenntir – Goðsögur

Þegar Óðinn hitti hrafnana við viskubrunninn

Óðinn er æðstur guða í norrænni goðafræði. Dag einn situr hann í hásæti sínu, horfir út yfir heiminn og sér hinn vitra Mími drekka úr viskubrunni sínum. Óðinn fær þá flugu í höfuðið að hann verði einnig að fá sopa úr brunnum og öðlast mikla visku. Hann stekkur á bak hesti sínum og heldur inn í Jötunheima.

Óðinn hagræddi sér á stólnum og hvessti augun út í morgungráa veröldina. Á afskekktum stað þar sem allir vindar næddu sat hvíthærð völva hugsandi á svip. Og þarna var jötunninn Mímir nývaknaður, teygði sig í ausu og fékk sér sopa úr brunnum, þambaði stórum og sleikti svo út um. Augun loguðu af visku og Mímir strauk magann mjúklega eins og til að dreifa henni sem víðast.

Óðinn fann sárt til þorsta og undir niðri hafði hann alltaf verið ákveðinn í að ná sér í sopa úr þessum brunni.

Nú á ég þennan forlata hest. Er ekki maklegt að vígja hann með ferð til Mímis? hugsaði hann, stökk á fætur, söðlaði Sleipni og settist á bak. Einherjar voru komnir út á völl og orrusta dagsins hafin. Siguróp og sverðaglamur lék í eyrum hans þegar hann reið í átt til Bifrastar.

1. Nú hafa fjórar persónur verið kynntar til sögunnar. Skráið þær á línurnar og giskið á hvort þær séu aðal- eða aukapersónur í sögunni.

☐ aðalpersóna

☐ aukapersóna

☐ aðalpersóna

☐ aukapersóna

☐ aðalpersóna

☐ aukapersóna

☐ aðalpersóna

☐ aukapersóna

2. Hvert var Óðinn að fara?

3. Hvað sá Óðinn og heyrði þegar hann lagði af stað?

Þetta var löng leið og þó að hann hefði farið hér um gangandi á æskudögum var hann feginn að hafa reiðskjóta að þessu sinni. Lengra og lengra hélt hann, langt inn í Jötunheima og loks blasti rót asksins við. Hún þræddi loftið uns hún hvarf í jörðina á dimmum og drungalegum stað. Óðinn hraðaði sér þangað og reið varlega eftir þröngum stíg sem lá niður með rótinni þar til hann kom að hömrum girtu gljúfri og í botni þess lá brunnurinn.

Á bakkanum vöppuðu tveir hrafnar. Vatnið var svo tært að hann langaði mest til að fleygja sér niður og teygja það en áður en hann náði, svo langt heyrðist dimm rödd.

– Hvað er þér á höndum?

– Ég er kominn til að drekka af vatninu í Mímisbrunni og öðlast aukna visku, svaraði Óðinn.

Ég veit hver þú ert og þekki þinn viskuskort. En það drekkur enginn af brunninum mínum nema ég.

4. Hafði Óðinn komið áður til Jötunheima?

☐ já

☐ nei

5. Hvað sá Óðinn við brunninn?

☐ ask

☐ rót

☐ hamra

☐ hrafna

6. Hver heldur þú að banni Óðni að drekka úr brunninum?

Goðsögn er ævafor
frásögn sem fjallar um goð,
gyðjur, dýr og skrímsli.
Hvaða goð,
gyðjur eða goðsögur
þekkir þú?

Bókmenntir – Framhald

- Ekki trúi ég að þú neitir sjálfum alföður um smásopa af speki. Það er ekki eins og ég ætli að tæma brunninn, svaraði Óðinn.
- Hver dropi er mér dýrmætur.
- Mig grunar að þú munir afstýra ómældum voða ef þú lætur mér þetta eftir, sagði Óðinn.
- Jæja þá, ég ætti svo sem að geta séð af munnsopa handa þér ef þú borgar fyrir hann, svaraði Mímir.
- Með ánægju. Hvað viltu fá?
- Auga þitt, svaraði Mímir að bragði.
- Augað, ertu genginn af göflunum! Hvernig á ég að fylgjast með því sem gerist í veröldinni ef ég hef ekki bæði augun?
- Því verður þú sjálfur að svara. Óðinn hugsaði svo að brakaði í höfðinu. Hvað átti hann að gera? Ef sopinn úr brunninum reyndist ekki eins viskufullur og hann hélt væri verr farið en heima setið. Hann ætlaði að snúa til baka en það var eins og brunnurinn drægi hann til sín. Hann gat ekki farið án þess að bergja af honum.
- Ég geng að þessu, sagði hann hrjúfri röddu og settist á stein.
- Mímir sótti hárbeittan hníf og stakk úr honum augað.

- 7. Endursegðu aðalatriðin úr textabrotinu hér á undan í þremur myndum.
Notaðu talblöðrur þegar við á.

--	--	--

Óðinn strauk burt blóðdropana sem hnigu niður vangann. Hann lagðist niður við brunninn og drakk ískalt vatnið.

– Aðeins einn sopa! Heyrði hann að Mímir kallaði.

Sopinn var stór, Óðinn fann vatnið hríslast um sig allan og auka sér þrótt en þó einkum visku.

Mímir horfði á hann.

– Það er enginn smá sopi sem þú hefur náð að svelgja. En þetta fékk ég þó og það á eftir að gera sitt gagn, tautaði hann, hampaði auga Óðins og lagði það upp á klettasyllu ofan við brunninn.

Sleipnir hrein og Óðinn steig á bak.

– Við sjáumst síðar, sagði hann við Mími, sneri Sleipni frá og reið af stað.

– Víst munum við sjást en þó ekki fyrr en í ragnarökum! hrópaði Mímir á eftir honum.

Orðin dundu í eyrunum og bergmáluðu

hærra og hærra meðan hamraveggirnir köstuðu þeim á milli sín fram og aftur. Óðinn sló Sleipni, hann spyrnti við og flaug upp úr gljúfrinu þar sem svalur haustvindur mætti þeim.

Eftir litla stund heyrði hann krunk og leit við. Hrafnarnir tveir sem höfðu setið við brunninn komu fljúgandi, settust hvor á sína öxl og hlýjar fjaðrirnar léku við vangana.

– Hvað vilji þið mér? spurði Óðinn.

– Við skulum vera þér augu og eyru, krunkuðu þeir.

– Hverjir eruð þið sem þykist geta verið mér sjón og heyrn?

– Við erum Huginn og Muninn. Hvern morgun munum við fljúga um heim allan og fylgjast með því sem gerist. Koma svo til baka, setjast á axlir þér og hvísla því í eyru þér, svöruðu þeir.

Óðinn leit á hrafnana ljómandi auga og kinkaði kolli til þeirra.

- 8. Óðinn þurfti að borga sopann dýru verði. Gerði hann rétt að ykkar mati? Hvað hefðuð þið gert? Af hverju?

- 9. Í textanum segir Mímir að þeir Óðinn munu hittast aftur í ragnarökum. Hvað í ósköpunum á hann við?

Verndarar Lundúnaturns

Karl II var konungur yfir Englandi, Írlandi og Skotlandi á 17. öld. Það var **róstusamur** tími og mikið um **valdabrölt**, deilur og átök. Karl fékk þá flugu í höfuðið að hrafnar þeir er héldu til í Lundúnaturni væru ríkinu til **gæfu**. Hann skipaði því svo fyrir að þeir yrðu friðaðir.

Þjóðsagan segir að á meðan hrafnar dvelji í Lundúnaturni (The Tower of London) muni Bretland vera ósigrandi og konungsríkið öruggt. Enn þann dag í dag eru þar sex hrafnar. Reyndar eru þeir sjö, því einn er þar til vara ef einhver hinna stingur af. Hrafnarnir eru frjálsir en **vængstýfðir** á öðrum vængnum svo þeir fljúga ekki langar leiðir.

Sérstakur vörður sér um fuglana, svokallaður hrafnahirðir. Hann færir þeim morgunmat í **dögun** hvern dag og hleypir þeim út úr búrum sínum. Fuglarnir éta daglega um 170 g af hráu kjöti og þykir fátt **gómsætara** en kex sem búið er að væta í blóði.

Starf hrafnahirðis er vandasamt. Það er á hans ábyrgð að hrafnarnir hagi sér vel en þeir eiga það til að lenda í vandræðum og stinga reglulega af. Til að mynda hrafnninn Grog sem sást síðast fyrir utan **krá** í nágrenninu og hefur ekki skilað sér heim síðan. Einstöku sinnum hefur þurft **að segja** hröfnum **upp störfum**. Hrafnninn Georg var t.a.m. rekinn eftir að hafa **ítrekað** skemmt sjónvarpsloftnet í nágrenninu.

Hrafnninn í tungumálinu

Seint flýgur krummi á kvöldin.
Því að stundum dugir ekki dagurinn til að afla ætis.

Krummi verður ei hvítur þó hann baði sig.

Menn þurrka ekki út fortíðina þótt þeir breyti háttum sínum.

Hrafnaspark

Krass, krot, illa skrifað.

Að vera eins og úfinn hrafnn.

Að vera ógreiddur og illa til hafður.

Að vekja hrafnana. / Að vera uppi með hröfnunum.

Fara snemma á fætur.
Hrafnar byrja snemma að krunka á morgnana og að leita sér að æti.
Sá sem vekur hrafna að morgni dags eða er uppi með hröfnunum vaknar eldsnemma.

Nátthrafnn

Sá sem háttar seint eða er á ferli á nóttunni.

Lestu og svaraðu

- ▶ 1. Konungur Bretlands á 17. öld bar nafn og rómverskar tölur. Hvert var nafnið og hvað merkja rómversku tölurnar? _____
- ▶ 2. Lesið textann saman. Skrifið feitletruðu orðin í töfluna og giskið á merkingu þeirra. Skoðið því næst merkingu þeirra í orðabók. Hakið við ef þið skiljið orðið.

Orð	Ágiskun	Merking	Ég skil orðið
róstusamur			☐
			☐
			☐
			☐
			☐
			☐
			☐
að segja upp störfum			☐
			☐

- ▶ 3. Konungurinn fékk flugu í höfuðið. Hvað er átt við? Útskýrið með ykkar eigin orðum.

- ▶ 4. Hvers vegna er einn hrafn hafður til vara í turninum?

- ▶ 5. Hvers vegna eru litlar líkur á að hrafnarnir stingi af?

- ▶ 6. Hver er upphaldsfæða verndaranna? _____
- ▶ 7. Í lok hvers dags þarf hrafnahirðirinn að skrá atburði dagsins í dagbók. Skráið eina færslu og lýsið dæmigerðum degi í lífi verndaranna og hrafnahirðis. Styðjist við textann og nýtið sem innblástur. Hér er tilvalið að nýta ímyndunaraflið og skálda í eyður. Lýsið daglegum verkum hrafnahirðisins. Gefið hröfnunum nöfn og lýsið persónuleika þeirra. Segið frá hegðun þeirra, hrekkjabrögðum og óknyttum.

Það er pláss til
að skrifa á bls. 69

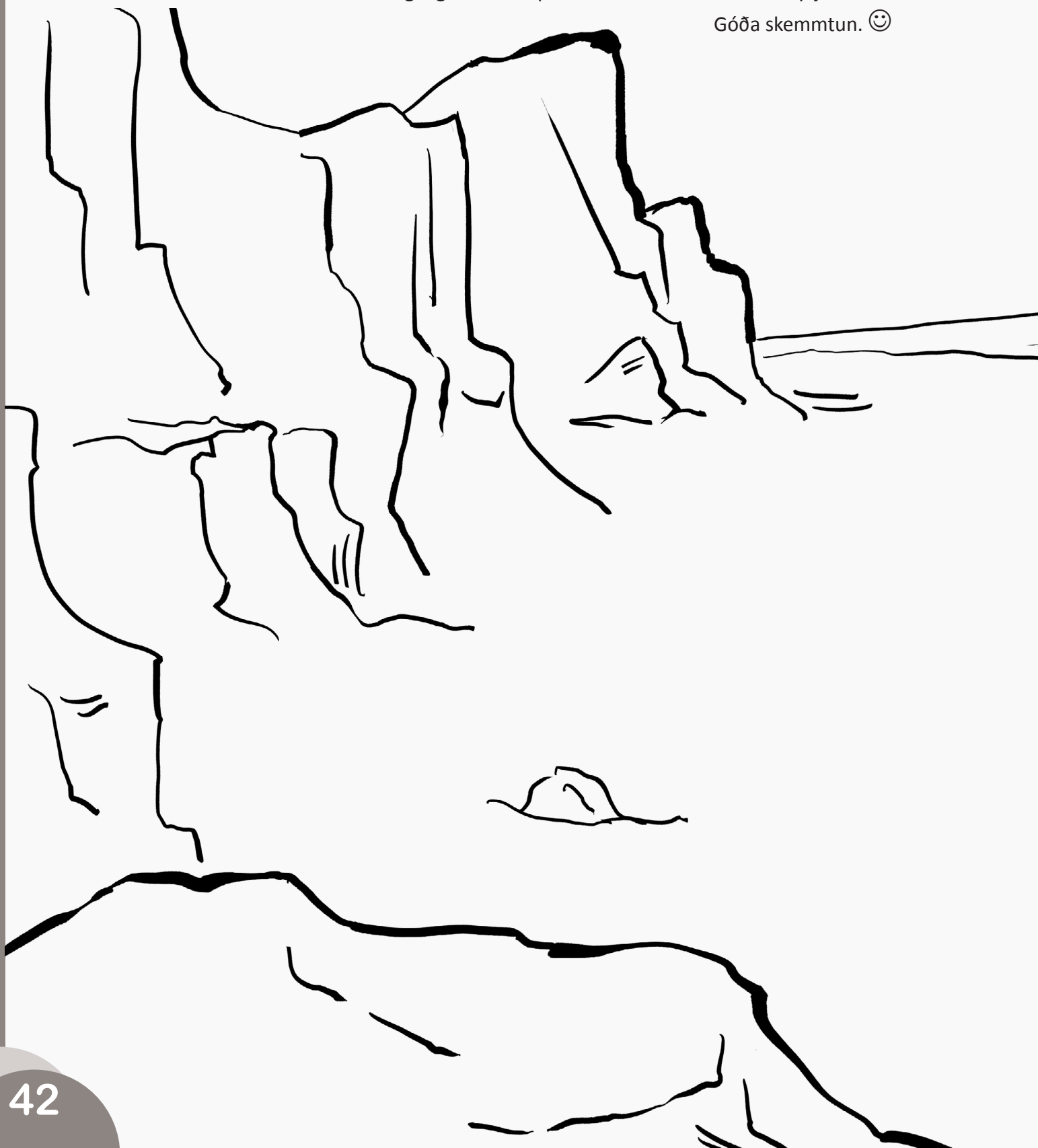
Leiðbeiningar

Komdu nú og teiknaðu með mér ...

Vinnið saman fjögur í hóp. Látið bækurnar ganga á milli hópfélaga. Hver umferð tekur tvær mínútur. Veljið eitt atriði af listanum í hvert sinn, sem ekki er búið að setja inn á myndina, og teiknið. Hakið við það atriði sem þið völduð. Ekki má teikna sama atriðið tvisvar í sömu bókina. Látið bækurnar ganga innan hópsins áður en næsta umferð byrjar.

Góða skemmtun. 😊

- ☐ Hvítklæddur maður með sprota gengur eftir klettaveggnum.
- ☐ Litaðu hrafninn í viðeigandi litum.
- ☐ Þýfi sem hrafninn hefur hnuplað.
- ☐ Skip Hrafna-Flóka ber við sjóndeildarhringinn efst á myndinni.
- ☐ Nornin sem týndi uppskriftabókinni.
- ☐ Hrafnar Hrafna-Flóka á flugi yfir klettunum.
- ☐ Auga Óðins í krukku á steini.
- ☐ Gró að gefa hrafninum gómsætt kex vætt í blóði.
- ☐ Huginn og Muninn við Mímisbrunn.
- ☐ Risi eða tröllskessa sem kíkir yfir klettabrún.
- ☐ Sveitabærinn undir Vatnsdalsfjalli sem skriða er að falla á.
- ☐ Litaðu seiðpottinn og logana.
- ☐ Finndu góðan stað fyrir krumma sem sefur í klettagjá, teiknaðu hreiður og gerðu hrotumerki (zzzz).

Upplýsingar

Höfuðborg Íslands

Reykjavík er höfuðborg Íslands. Í borginni býr um þriðjungur landsmanna. Þar er margt hægt að gera sér til dægrastyttingar.

Fjölskyldu- og húsdýragarðurinn

Í Laugardalnum er Fjölskyldu- og húsdýragarðurinn. Þar eru fjölmörg húsdýr til að heim-sækja og á sumrin eru haldin dýranámskeið fyrir börn. Einnig er þar sjávardýrasafn og er skemmtilegt að fylgjast með því þegar selirnir fá að éta. Í garðinum er líka kaffihús og ýmis leiktæki.

Fjörufærð út í Gróttu

Þegar fjarar út er stuð að skella sér út að vitanum í Gróttu. Í fjörunni er hægt að skoða fallega steina, skeljar og þörungna. Ef heppnin er með í farteskinu er hægt að sjá krabba. Það þarf þó að hafa í huga að snúa til lands áður en flæðir að yfir stíginn!

Hallgrímskirkjuturn

Hægt er að fara upp í klukkuturninn með lyftu. Turninn er 74,5 metra hár og var teiknaður af arkitektinum Guðjóni Samúelssyni, sem teiknaði líka Þjóðleikhúsið, Háskóla Íslands og Kristkirkjuna í Landakoti. Hallgrímskirkja var reist á árunum 1945–1986 til minningar um Hallgrím Pétursson. Frá turninum er glæsilegt útsýni yfir borgina.

Reyndu á þig!

Hvalasafnið

Á Hvalasafninu eru hvalamódel í raunstærð. Þau eru 23 talsins, eða jafn mörg og þær hvalategundir sem hafa fundist á Íslandsmiðum. Á safninu er t.d. 25 metra langur steypireyður, búrðhvalur í fullri stærð og Íslandssléttbakur sem er alfriðaður þar sem hann er í útrýmingarhættu. Hvalasafnið er miðstöð hvalaupplýsinga í Norður-Atlantshafi.

Þjóðminjasafnið

Á safninu er að finna fróðleik frá landnámi Íslands fram á okkar daga. Þar er t.d. hægt að sjá 800 ára gamla skó, víkingasverð, beinagrindur og dularfullan álfapott. Í einu herbergi er hægt að máta víkingahjál, hringabrynju og finna hve skjöldur og sverð eru þung. Fjölskyldan getur líka tekið þátt í ratleik um safnið.

Lestu og svaraðu

1. Ef maður fer í fjöruferð út á Gróttu, hvers þarf þá aðallega að gæta að?

2. Hvað er tæplega 80 metra hátt skv. textanum?

3. Nefndu a.m.k. þrjár byggingar sem Guðjón Samúelsson teiknaði:

Lestu milli lína

1. Skrifaðu réttan bókstaf á línurnar:

_____ Fjölskyldu- og húsdýragarðurinn

_____ Fjöruferð út í Gróttu

_____ Hallgrímskirkjuturn

_____ Þjóðminjasafnið

_____ Hvalasafnið

a) að hafa útsýni yfir höfuðborgina.

b) að sjá búrðval í fullri stærð.

c) að fara í ratleik.

d) að sækja dýranámskeið.

e) að finna krabba og skeljar til að skoða.

2. Af hverju eru manngerðu hvalamódelin á Hvalasafninu 23 talsins?

Lestu ofan í kjölinn

1. Hvað myndir þú vilja gera í borginni af því sem talið er upp í textanum?

2. Veldu a) eða b) til að svara:

a) Hvað fleira dettur þér til hugar að gera í borginni?

b) Hvað er hægt að gera sér til skemmtunar í bænum/þorpinu/sveitinni sem þú býrð í?

3. Hvað merkja orðin? Skrifaðu þau á rétta línu.

þriðjungur

~~útsýni~~

fartesskinu

raunstærð

Íslandsmiðum

alfriðaður

útrýmingarhætta

farangur

friðlýstur, verndaður fyrir veiðum

sjórinn sem umlykur Ísland og tilheyrir landinu

sjá vítt og breytt

hætta á að einhver lífvera deyí út

þriðji hluti, einn þriðji einhvers

álíka stórt og í raunveruleikanum

Frásögn – Myndlestur

Strikaðu undir
lykilorð á meðan
þú lest textann!

Reyndu á
þig!

Hvar eru Þingvellir?
Leitaðu á landakorti.
Hefur þú komið til
Þingvalla? Ef svo er,
hvað þótti þér
eftirminnilegast?

Þingvallaferðin

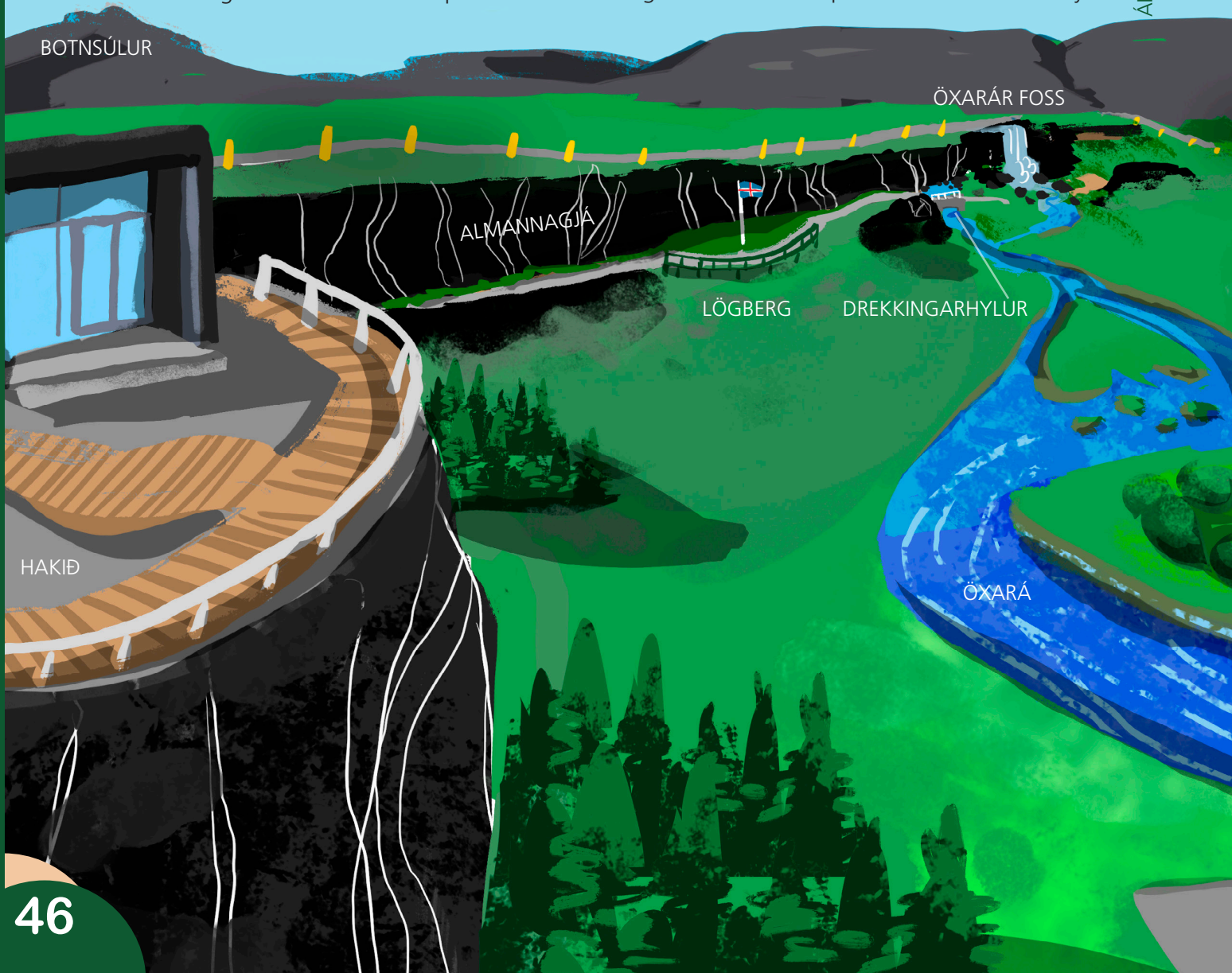
Eitt fimmtudagskvöld í júlí rann upp fyrir pabba að ég, orðin 12 ára gömul, hafði aldrei komið til Þingvalla. Sem var algjörlega honum að kenna því það er ekki algengt að börn ferðist ein til Þingvalla, bara af því að þau hafa ekkert annað að gera.

Mér fannst í sjálfu sér ekki skipta máli þó ég hefði aldrei komið á þennan merkisstað en sama var ekki að segja um pabba sem rembist alla daga við að vera fyrirmyndarforeldri. Að hans mati var alveg hreint ótækt að stálpað stúlku-

barn, eins og ég, hefði aldrei augum litið hina sögufrægu Þingvelli. Hann sór þess eið að bæta úr því.

Og pabbi er maður orða sinna. Daginn eftir sótti hann mig í skólann á jeppanum hennar ömmu með stærðarinnar fellihýsi í eftirdragi. Nú skyldi haldið í ferðalag. Eftir stutt stopp á bensínstöð þar sem við gæddum okkur á samlokum og fylltum á tankinn, lá leiðin fram hjá Hafravatni og þaðan inn á Nesjavallaleið. Veðrið var eins og best var á kosið þar sem við brunuðum yfir

ÁRMANNSFELL

HAKIÐ

Hengil og niður að Nesjavöllum. Þar blasti Þingvallavatn við okkur í allri sinni dýrð.

Eftir að hafa keyrt drjúgan spotta eftir Grafningsvegi og síðar Þingvallavegi komum við loks að tjaldsvæðinu. Töluverður fjöldi af húsbílum, fellihýsum og tjöldum var þegar á staðnum. Okkur pabba tókst að finna ágætan tjaldstað á miðri flötinni. Eftir nokkrar tilraunir, rifrildi og örfá blótsyrði tókst okkur að reisa fellihýsið og koma okkur fyrir. Því næst röltum við yfir í þjónustumiðstöðina til að skoða okkur um. Inn í sjoppuna komumst við aldrei því þar var allt fullt af ferðamönnum. Röðin á salernið náði hringinn í kringum húsið og á bílastæðinu stóðu fjórar glæsilegar rútur. Þreytulegir bílstjórar gæddu sér á pylsum og drukku kaffi.

Fyrst vildi pabbi sýna mér Öxarárfoss. Við örk-uðum af stað með nesti og vatn í sitt hvorum bakpokanum. Mér fannst við ganga rosalega

lengi en pabbi sagði mér að harka af mér því gönguferðin væri rétt að byrja. Loks komum við að fossinum. Hann var nokkuð flottur og það hefði verið gaman að tylla sér niður og fá sér smá snarl eftir maraþongönguna en ekkert varð úr hvíld í þetta skipti. Ástæðan var sú að pabba þótti tilvalið að nýta stundina og syngja fyrir mig, og alla hina 700 ferðamennina, vísuna góðu Öxar við ána. Virkilega vandræðaleg stund get ég sagt ykkur. Pabbi lagði allt í sönginn og uppskar lófaklapp að launum.

Áfram gengum við upp Almannagjá og komum að Drekkingsarhyl þar sem konum var drekkt í gamla daga. Sem betur fer skein sólin og flugur suðuðu allt í kring því ekki var laust við að um mig færi hrollur þegar pabbi sagði mér sögu staðarins.

Næsta stopp var Lögberg ...

Lestu og svaraðu

1. Hver er að segja frá? Hvað veistu um sögumanninn?

2. Pabbinn vill heimsækja Þingvelli því

☐ þar er fallegt

☐ honum þykir gaman að ferðast

☐ hann vill fræða barnið sitt um Íslandssögu

3. Hvað kallast leiðin sem farin var til Þingvalla? _____

Lestu milli lína

1. Á hvaða vikudegi hófst ferðalagið? _____

2. Dragðu hring utan um feitletrað orð svo málsgreinin verði sönn.

Eftir dágóða keyrslu á **Grafningsvegi / Þingvallavegi** birtist tjaldsvæðið. _____

Ferðalöngunum gekk **vel / illa** að reisa fellihýsið. _____

Á göngunni báru þau **einn / tvo** bakpoka. _____

Ferðamönnunum við Öxarárfoss **líkaði / mislíkaði** söngur pabba. _____

3. Hvers vegna var röð hringinn í kringum sjoppuna? _____

Lestu ofan í kjölinn

1. Hvað merkja **feitletruðu** orðin:

Hann **sór þess eið** að bæta úr því.

☐ gefa loforð

☐ skipa fyrir

Og pabbi er **maður orða sinna**. Pabbi er:

☐ maður sem talar mikið

☐ maður sem stendur við það sem hann segir

2. Veðrið var **eins og best var á kosið** ... Veðrið var:

☐ frábært

☐ ágætt

☐ þokkalegt

Eftir að hafa keyrt **drjúgan spotta** ...

☐ í stutta stund

☐ nokkuð langt

Pabba þótti **tilvalið** að ...

☐ við hæfi, upplagt

☐ kominn tími til að velja

- [illegible]

- [illegible]

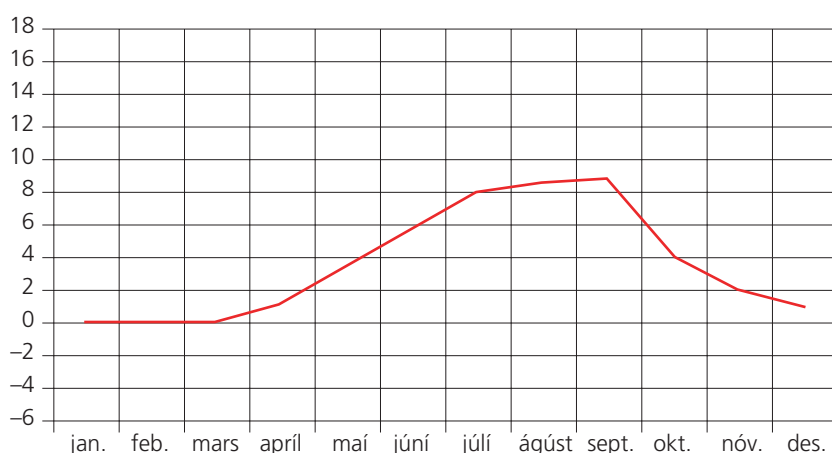
Línurit og súlurit

Reyndu á þig!

Mígandi rigning og brakandi blíða

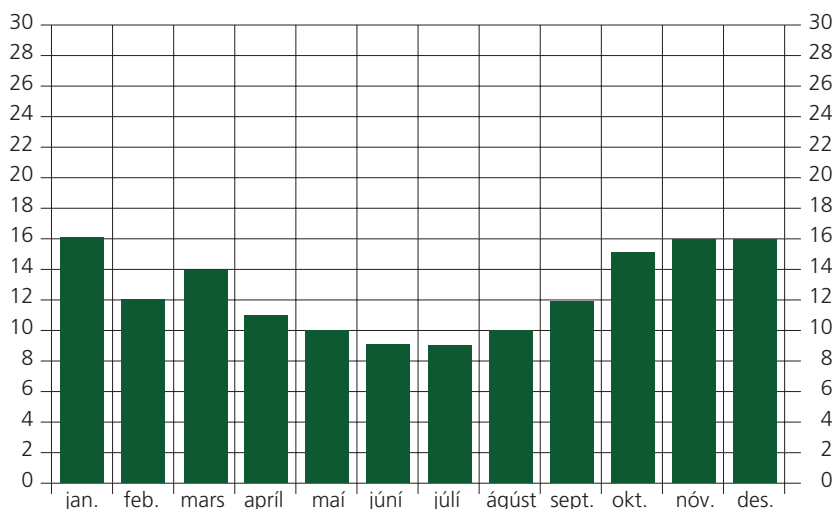
Til að geta lesið úr ýmsum tölulegum upplýsingum þarf að kunna að lesa úr skýringarmyndum eins og línuritum og súluritum. Góðar myndir geta gefið okkur margar upplýsingar á skýran hátt. Oft er miklu auðveldara að skilja hlutina ef þeir eru settir upp í töflur eða skýringarmyndir heldur en ef allar tölurnar eru skrifaðar inn í samfelldan texta. Hér fyrir neðan sérðu línurit sem sýnir meðalhita á Dalatanga. Mæling fór fram í veðurstöð á Dalatanga sem er í 38 km fjarlægð frá Egilsstöðum.

Meðalhiti í hverjum mánuði á Dalatanga

Hér fyrir neðan sérðu súlurit sem sýnir úrkomudaga á Dalatanga, þ.e. fjölda daga í hverjum mánuði þar sem rigndi eitthvað.

Úrkomudagar á Dalatanga

Lestu og svaraðu

- ▶ 1. Hvaða mánuður var hlýjastur á Dalatanga samkvæmt mælingum?

- ▶ 2. Hver var meðalhitinn í júní?

- ▶ 3. Hvaða mánuður var með fjórtán úrkomudaga?

- ▶ 4. Hvað rigndi marga daga í ágúst?

Lestu milli lína

- ▶ 1. Hvað eiga janúar, febrúar og mars sameiginlegt þetta ár? _____

- ▶ 2. Hvað munar mörgum rigningardögum á nóvember og júní? _____

- ▶ 3. Hvað munar mörgum gráðum á milli kaldasta og heitasta mánaðar ársins? _____

Lestu ofan í kjölinn

- ▶ 1. Hvaða kosti telur þú það hafa að setja tölulegar upplýsingar upp í línurit eða súlurit frekar en að skrifa upplýsingarnar upp í samfelldan texta? _____

- ▶ 2. Í textanum koma fyrir orðin úrkoma og rigning. Finndu fleiri orð sömu merkingar og skrifaðu þau í rammann. Endilega kíktu í orðabók ef þú verður uppiskroppa með orð.

- ▶ 3. Skoðaðu verkefnið á bls. 70 sem tengist þessari opnu.

Plast

Plast er **gerviefni** sem er **framleitt** úr hráolíu eða gasi. Margir nútímahlutir eru gerðir út plasti enda þykir efnið endast vel og er ódýrt í framleiðslu.

Það var um aldamótin 1900 sem menn uppgötvuðu hvernig framleiða ætti plast. Þegar hráolíu hefur verið dælt upp úr jörðinni er hún hreinsuð til að framleiða bensín fyrir bíla. Við hreinsunina sitja eftir efni sem sum hver eru notuð til að framleiða mismunandi tegundir af plasti. Plasttegundir eru margar og hafa ólíka eiginleika hvað varðar **endingu, sveigjanleika og útlit**.

Plast er ákaflega endingargott efni, ef til vill aðeins of gott. Efnið endist í þúsundir ára og er lengi að brotna niður í náttúrunni. Efnið eyðist þó aldrei heldur molnar og breytist í svokallað **örplast** sem er alls ekki gott fyrir umhverfið. Örplast eru plastagnir sem eru minni en 5 mm að þvermáli. Þær komast auðveldlega inn í fæðukeðjuna t.d. í gegnum sjávardýr sem éta þær.

Plast er hægt að **endurnýta** en eingöngu í aðrar plastvörur. Það plast sem ekki fer í endurvinnslu safnast fyrir í náttúrunni og veldur skaða. Stór hluti plasts **berst út í sjó** með regni, ám eða vindi. Það hefur mikil og **skaðleg áhrif** á lífríkið. Á hverju ári drepst fjöldi sjófugla og sjávarspendýra eftir að hafa étið, flækst í eða jafnvel kafnað í plastinu.

Talið er að í Miðjarðarhafinu sé að finna um 500 tonn af plasti. Á Kyrrahafi hafa hafstraumar myndað nokkurs konar plasteyjur, hrúgur af plastdrasli sem rekur um og stækka stöðugt.

Plast er víða og kemur við sögu í lífi okkar á hverjum degi. Hlutir úr plasti eru **allt í kringum okkur**, á heimilinu, í skólanum og á vinnustöðum. Drykkjarflöskur, umbúðir utan um matvæli, tölvur, farsímar, barnabílstólar, hjólreiðahjálmar, tannburstar, sjónvarp og burðarpokar eru örfá dæmi um vörur í okkar nánasta umhverfi. Segja má að plastið sé frábær uppfinning sem hefur létt okkur mannfólkinu lífið. En við notum of mikið af því, meira en við þyrftum að gera.

Mikilvægt er að við **minnkum plastnotkun og endurvinnum** allt það plast sem við nýtum. Þannig drögum við úr mengun og sóum ekki auðlindum Jarðarinnar að óþörfu.

Plast er víða í umhverfi okkar. Horfðu í kringum þig og veltu því fyrir þér hvaða hlutir eru búnir til úr plasti.

Lestu og svaraðu

- ▶ 1. Plast er unnið úr ☐ gerviefni ☐ hráolíu ☐ nútímahlutum
- ▶ 2. Eftir að hráolíu er _____ upp úr jörðinni er hún _____ til að framleiða bensín.
Eftir sitja _____ sem sum hver eru notuð til að _____
mismunandi tegundir af plasti.
Eiginleikar plastics eru mismunandi hvað varðar _____, _____ og _____.
- ▶ 3. Svarið við spurningunni er: *Plastagnir sem eru minni en 5 mm í þvermál.*
Hver er spurningin? _____
- ▶ 4. Rétt eða rangt?
	rétt	rangt
Mest af plasti í heiminum er endurunnið.	☐	☐
Flestir nota einhverja hluti úr plasti á hverjum degi.	☐	☐
Endurvinnsla dregur úr plastmengun.	☐	☐
- ▶ 5. Hvað verður um stóran hluta þess plastics sem ekki er endurunnið?

Lestu milli lína

- ▶ 1. Satt eða ósatt
	satt	ósatt
Plast hefur orðið til þess að auka öryggi í umferðinni.	☐	☐
Plast er hægt að endurnýta í annan plastvarning.	☐	☐
Plast hefur verið til í þúsundir ára.	☐	☐
Plast er lengi að brotna niður í náttúrunni en hverfur að lokum alveg.	☐	☐
- ▶ 2. Hvað eru mörg ár síðan menn fóru að framleiða plast? _____
- ▶ 3. Hvar hafa hafstraumar myndað ruslahrúgur úr plasti? _____

Lestu ofan í kjölinn

- ▶ 1. Að rýna í orð:
Hvað merkir orðið **fæðukeðja**? _____
Finndu samheiti orðsins **skaðlegur**. _____
Hvað merkir orðið **endurnýta**? _____
- ▶ 2. Merktu við rétt svar. Hvað merkir orðasambandið: Að draga úr?
☐ að toga í eitthvað ☐ að minnka eitthvað
- ▶ 3. Hvaða plastvörur notar þú? _____
Hverju gætir þú sleppt? _____

Upplýsingar

Verum vakandi!

Til eru margar tegundir af plasti. Sumar henta vel til endurvinnslu en aðrar illa. Plasttegundum er raðað í flokka sem eru númeraðir frá 1 upp í 7, eins og sést í töflunni. Númerið segir neytandanum hvernig plastið hentar til endurvinnslu. Númer eða skammstöfun er að finna á nær öllum plastvörum.

Númer	Skammstöfun	Heiti	Dæmi um vöru	Athugasemd
	PET	Polyethylen terephthalat	Gosflöskur og flíspeysur.	Hentar mjög vel til endurvinnslu.
	HDPE	Polyethylen - High Density (HDPE)	Umbúðir fyrir snyrtivörur og flöskur	Eitt algengasta og mest notaða plastefnið, hentar vel til endurvinnslu.
	PVC	Polyvinyl-chlorid	Plastfilma, leikföng og regnföt	Framleitt úr lífrænum klórsamböngum og er mengandi bæði við framleiðslu og förgun.
	LDPE	Polyethylen - Low Density (LDPE)	Innkaupapokar, ruslapokar og frystiumbúðir	Eitt algengasta plastefnið.
	PP	Polypropylen	Bílar og gólfteppi, í matvælaumbúðum svo sem jógúrt- og skyrdósir.	
	PS	Polystyren	Frauðplast svo sem plastbakkar og áhöld.	
	ADRAR, OTHER, A, O	Allt annað plast, t.d. ABS, EVA, nylon, akrýl	LEGO kubbar, flöskur og öryggisgler.	

Taflan er fengin með leyfi Ust.

Lestu og svaraðu

1. Hvað tákna þríhyrndu merkin með tölustöfunum?

2. Hvernig er hægt að sjá hvaða flokki plasthlutir tilheyra?

3. Hvað getur þú gert til að vernda umhverfið?

4. Hvaða flokki tilheyrir plast sem notað er í regngalla?

a) Hver er skammstöfun þess flokks?

b) Plast í þessum flokki hentar ekki vel til endurvinnslu því

☐ það er algengt.

☐ það er vatnshelt.

☐ það mengar.

Lestu milli lína

1. Skráðu rétt númer í merkið.

a) plastpokar

c) Lego kubbar

e) flíspeysa

b) jógúrt dósir

d) sólarvörn

2. Samkvæmt töflunni er mjög gott að endurnýta hluti í flokki

Þú getur lagt þitt af mörkum og minnkað skaðann sem plast veldur umhverfinu með því að draga út notkun á einnota plasti. Lestu um það hvað á að forðast og hvað hægt er að gera í staðinn. Merktu við valmöguleikann sem á við þig.

Hvað ber að forðast?	Hvað er hægt að gera í staðinn?	Hvar stendur þú?
Notkun plastpoka.	Nota frekar margnota poka, bakpoka, pappakassa eða önnur ílát sem þú getur nýtt aftur og aftur.	☐ Með allt á hreinu. ☐ Á góðri leið. ☐ Þarf að bæta.
Að henda plasti í almennt rusl.	Safna plastinu og skila í endurvinnslugám.	☐ Með allt á hreinu. ☐ Á góðri leið. ☐ Þarf að bæta.
Drykki í einnota plastumbúðum.	Kaupa drykki í glerflöskum eða fernum. Kaupa stærri umbúðir og drekka úr glerglasi. Drekka vatn úr krananum.	☐ Með allt á hreinu. ☐ Á góðri leið. ☐ Þarf að bæta.
Að setja plastpoka í ruslafötur.	Nota frekar dagblöð í stað poka í ruslunnuna.	☐ Með allt á hreinu. ☐ Á góðri leið. ☐ Þarf að bæta.
Að setja hundaskít í plastpoka.	Nota frekar maíspoka eða dagblöð.	☐ Með allt á hreinu. ☐ Á góðri leið. ☐ Þarf að bæta.
Að pakka nesti í plastpoka og inn í plastfilmur.	Pakka nesti í margnota ílát eða vefja inn í smjörpappír.	☐ Með allt á hreinu. ☐ Á góðri leið. ☐ Þarf að bæta.
Plastglös og plastbolla á kaffi- og veitingahúsum.	Hafa með sér margnota mál eða hita-brúsa. Eða drekka bara úr glasi eða bolla á staðnum.	☐ Með allt á hreinu. ☐ Á góðri leið. ☐ Þarf að bæta.
Að pakka ávöxtum og grænmeti í plastpoka í matvöruverslunum.	Velja vörur sem eru ekki í plasti og/eða nota fjölnota poka.	☐ Með allt á hreinu. ☐ Á góðri leið. ☐ Þarf að bæta.

HÉR ERU NOKKUR GÓÐ RÁÐ.

Lestu ofan í kjölinn

1. Að rýna í orð:

Hvað merkir orðið einnota? _____

Hvað telur þú að orðið margnota merki? _____

Finndu samheiti orðsins úrgangur. _____

2. Endurskrifaðu þessa spurningu með þínum eigin orðum án þess að merking tapist.

Hvað ber að forðast? _____

Skoðaðu
verkefni
á bls. 70

Meistari í fótsporafræðum, ofviti og kjaftfor hamstur

Undanfarið hafa borist fréttir af fræknum félögum sem leyst hafa hvert sakamálið á fætur öðru. Fjólí Fífls einkaspæjari, Fornfríður safnstjóri og ofurhamsturinn Pedró Almarilló eru magnað þríeyki. Þau ferðast um heiminn og nýta hæfileika sína til að leysa ráðgátur og yfirbuga forherta glæpamenn. Við skulum kynnst þeim aðeins betur.

Hvernig kom það til að þið fóruð að leysa sakamál?

Fornfríður: Það var nú bara fyrir einskæra tilviljun. Þannig var að ég var óbreyttur starfsmaður á Heimsminjasafninu hér um árið þegar þar var framið rán, um hábjartan dag meira að segja. Ég var eins konar vitni og áður en ég vissi af var þessi huggulegi herramaður mættur. Sjálfur Fjólí Fífls. Og við höfum unnið saman síðan.

Fjólí: Já einmitt. Þetta var fyrsta málið mitt. Ég var nýtskrifaður úr Einkaspæjaraskóla Sumarliða og hafði, ja ... satt að segja ekki fundið starf við hæfi. Nú, svo heyrði ég bara af þessu ráni í fréttunum. Þegar bíræfinn þjófur stal sjálfu Gullúrinu. Ég gat auðvitað ekki annað en boðið fram aðstoð mína.

Pedró: ¿Por que? Hvaða spurningaflóð er þetta? Ertu njósnaínó?

Þið hafið lent í ótrúlegum og lífshættulegum ævintýrum, ekki satt? Hvað er eftirminnilegast?

Pedró: Hinn mikli Pedró lendir ekki í lífshættu. Hann er ósigrandi og hættulegur öðrum. Passaðu þig – ég get bitið! Fast!

Fornfríður: Þau eru nú mörg eftirminnileg ævintýrin okkar. En ég verða að segja að ferðin okkar til Lapplands til að bjarga skólastjóra einkaspæjarskólans úr höndum mannræningja er ansi minnisstæð. Þar hittum við einmitt allsherjargoðann í Rotterass. Muniði eftir honum?

Fjólí: Hvort ég man. Ég varð svo hræddur að ég pis ... eða hérna, já. Einmitt, sá var óhugnanlegur. Og eineygður.

Ég gleymi þó aldrei eyðimerkurstorminum í Egyptalandi. Það hélt ég að yrði mitt síðasta. Nú eða þegar við sigldum á Miðjarðarhafi í hriplekum smábát í leit að sverði Napóleons. Þar voru sko örugglega hárfarar á sveimi allt um kring. Svo ég tali nú ekki um þegar ég þurfti að glíma við rússneska risann, Strútskí. Sá var vígalegur, maður minn.

En hvað er nú fram undan hjá ykkur? Eruð þið að vinna að spennandi máli eins og er?

Fjólí: Hvort við erum! Sérfræðingur í fingrafara-leit og meistari í fótsporafræðum fer aldrei í frí. Til mín leita hundruð ... þúsundir eftir aðstoð á degi hverjum. Arnaraugu mín láta ekkert fram hjá sér fara og nef mitt þefar uppi glæpi í öllum hornum. Ég hvílist aldrei. Ja, ekki nema þegar þættir um Sigurlínu spæjara eru í sjónvarpinu. Ég horfi sko alltaf á þá. Missi helst ekki af þætti. Aldrei.

Fornfríður: Það verður nú reyndar að segjast að það hefur verið ansi fátt um fína drætti hjá okkur undanfarið. Ekki hafa mörg spennandi verkefni rekið á fjörur okkar. Við fundum reyndar köttinn hans Bambusar gamla.

Fjólí: Ójá. Það kostaði nú mikla leit og margar andvökunætur. En með því að beita spæjaranefinu þá tókst okkur að bjarga kettinum.

Fornfríður: Já ehum, hann var nú reyndar bara sofandi í þvottakörfu nágrannans og kom sjálfur heim þegar hann fór að svengja. En allt er gott sem endar vel.

Pedró: Hinn mikli ofurhamstur hatar ketti. Hatar þá!

Hvað gera einkaspæjarar?

Lestu og svaraðu

- ▶ 1. Í viðtalinu eru þrír viðmælendur. Hver er hvað?
- a. Pedró Almarilló _____ einkaspæjari
- b. Fornfríður _____ talandi hamstur
- c. Fjóli Fífls _____ forstjóri Heimsminjasafns
- ▶ 2. Hvers vegna er verið að taka viðtal við þau? Hvað hafa þau gert sem þykir áhugavert?
- _____
- ▶ 3. Hvaða atburður leiddi þau saman?
- ☐ Útskrift úr einkaspæjaraskóla. ☐ Þjófnaður á safni. ☐ Starf á Heimsminjasafninu.
- ▶ 4. Hverjum er lýst svona:
- Hann var óhugnanlegur og eineygður. _____
- Hann er ósigrandi og hættulegur öðrum. _____
- Hann er stórvaxinn og vígalegur. _____

Lestu milli lína

- ▶ 1. Af hverju man Fjóli vel eftir að hafa lent í eyðimerkurstormi í Egyptalandi?
- _____
- ▶ 2. Fjóla og Fornfríði ber ekki saman um hvort það sé mikið að gera í einkaspæjarastarfinu um þessar mundir. Hvort þeirra heldur þú að sé nær sannleikanum í svari sínu? Af hverju? Nefndu dæmi til að styðja skoðun þína.
- _____
- _____
- _____
- ▶ 3. Í fyrirsögn viðtalsins er gefið í skyn að hamsturinn sé kjaftfor. Hvað er átt við?
- ☐ Að Pedró brúki kjaft og sé ósvífinn. ☐ Að Pedró eigi auðvelt með að tjá sig.
- ▶ 4. Einnig er minnst á ofvita. Hvern er átt við?
- _____

Lestu ofan í kjölinn

- ▶ Þú uppgötvar að brotist hefur verið inn í herbergið þitt og _____ hefur verið stolið. Þú ferð strax á fund einkaspæjarans Fjóla og biður um aðstoð. Félagar hans Fornfríður og Pedró eru einnig á staðnum. Hvað gerist á fundinum? Semdu stutt samtal/leikþátt á bls. 71.

Lestu fyrst yfir spurningarnar. Strikaðu síðan undir lykilorðin í textanum á meðan þú lest! Nýttu þau þegar þú svarar spurningunum.

Reyndu á þig!

Fylgist þú með fréttum?
Notar þú þá blöðin,
netið, útvarpsfréttir eða
sjónvarp?

Bakari brenndist illa

Bakarinn Niccolo brenndist illa á báðum höndum í fyrradag eftir að hafa bjargað ketti. Niccolo, sem er þrjátíu og tveggja ára gamall bakari í fjórða ættlið, bakar pítsur á fjölskyldureknum veitingastað í Napolí á Ítalíu. Hann stóð vaktina ásamt bróður sínum Neri sl. þriðjudagskvöld.

„Það var lítið að gera og við bræðurnir vorum að horfa á fótboltaleik í sjónvarpinu á milli þess sem fólk kom inn og pantaði sér pítsur,“ sagði Niccolo við blaðamann sem leit inn hjá honum. „Þegar flautað var til hálfleiks tók ég eftir loðnu skotti sem stóð út úr pítsa-ofninum okkar. Án þess að hika stökk ég inn í ofninn og náði að veiða kisuna út.“

Niccolo brenndist illa og eru báðar hendur hans vafðar inn í sárabindi frá fingrum og upp að olnboga, auk þess sem hárið á höfði hans og augabrúnum sviðnaði af. Kötturinn lifði svaðilförina af en brenndist á loppunum. Feldur hans lyktaði svo illa eftir að kattarhárin sviðnuðu að eigandi hans lét raka af honum hárin.

Bræðurnir Niccolo og Neri hafa rekið pítsustaðinn Stromboli í þrjú ár, þar á undan

ráku foreldrar þeirra staðinn. Afi þeirra lét fyrirtækið í hendur pabba þeirra eftir að hafa rekið það í þrjátíu ár. Langamma bræðranna stofnaði veitingastaðinn árið 1936 og skírði hann Stromboli eftir ítölsku eldfjalli.

Pítsur eru ekki nýjar af nálinni í Napolí. Enda er talið að pítsan sé komin þaðan. Íbúar í Napolí byrjuðu að setja tómata ofan á flatbrauð seint á 18. öld. Það þótti ákveðin fásinna til að byrja með því þegar tómatar komu fyrst til álfunnar trúðu Evrópubúar því að þeir væru eittraðir!

Lengi vel var pítsa aðallega á borðum fátækra íbúa borgarinnar enda brauð og tómatar ódýr matvæli á Ítalíu. Síðan var farið að selja þeim sem áttu leið hjá pítsur úr matarvögnum og beint út úr bakaríum. Það var ekki fyrr en upp úr 1830 að pítsaveitingastaðir voru opnaðir. Þar gat fólk sest niður og snætt í rólegheitunum innan dyra.

„Neri verður að standa vaktina einn núna næstu vikur á meðan ég er að ná mér,“ sagði Niccolo og bróðir hans bætti kíminn við: „En Niccolo getur nú alltaf setið hérna hjá mér, horft á boltann og haldið mér selskap.“

Lestu og svaraðu

- ▶ 1. Hversu slasaður er Niccolo eftir björgunarafrekið?

- ▶ 2. Veitingastaðurinn Stromboli er nefndur eftir ...

- ▶ 3. Hvaða breyting var á pítsusölu upp úr 1830?

Lestu milli lína

- ▶ 1. Af hverju skyldi pítsa fyrst hafa verið matur fátækra?

- ▶ 2. Hvað varð mögulega til þess að bræðurnir sáu ekki kisuna koma inn og stefna í átt að ofninum?

Lestu ofan í kjölinn

- ▶ 1. Hvað þýðir að Niccolo sé bakari í fjórða ættlið?

- ▶ 2. Lýstu því með þínum orðum hvað gerðist á vaktinni þegar Niccolo brenndist?

- ▶ 3. Hvaða ár tilheyrir 18. öldinni? Árin frá _____ til _____.

- ▶ 4. Finndu orð eða orðasambönd í textanum sem geta þýtt sama og:

koma til hjálpar _____

doka _____

brenndust hár af _____

hættuferð _____

nýtt undir sólinni _____

heimska _____

glettinn _____

veita einhverjum félagsskap _____

Bókmenntir – Smásaga

Reyndu á þig!

Lúsía

„Ekki voga þér að koma nær mér,“ reynir hún að öskra en röddin brestur. Hún heyrir andardráttinn nálgast. „Ég er að reyna að hjálpa þér,“ segir hás rödd. Auður er ekki viss hvort hún eigi að treysta sér út og þrýstir bakinu upp við kaldan klettinn. Hún sér eftir að hafa farið út í nýju strigaskónum, sem eru orðnir blautir í gegn og skítugir. Reyndar sér hún eftir því að hafa farið út yfir höfuð. Hún getur bara verið svo hræðilega tapsár.

Fyrir rúmum klukkutíma sat hún inni í heitu hjólhýsi með mömmu sinni og litlu systur. Þær voru að spila rommý eftir að hafa borðað saman kvöldmat. Við lágværa tónlist drukku þær heitt kakó, nörtuðu í snakk og mamma þeirra söng með tónlistinni. Hún var ákaflega kát enda búin að vinna hvern leikinn á fætur öðrum. Auður var hins vegar ekki kát. Hún varð pirraðri og pirraðri með hverjum töpuðum leik og jafnvel enn pirraðri þegar hún fylgdist með litlu systur. Henni var nefnilega alveg sama þó svo mamma ynni alla leikina. Hún virtist sitja við borðið út af snakkinu frekar en spilu. Þegar sjötti tapleikurinn endaði með því að mamma hennar sönglaði í gegnum breitt sigurbros: „Rommý“, var Auði nóg boðið. Hún lagði spilin á borðið með látum. Öskraði á mömmu sína að hún væri pottþétt að svindla og strunsaði út í rökkrið. Kannski var það þetta sem námsráðgjafinn var að meina þegar hann sagði að Auður væri með stuttan þráð.

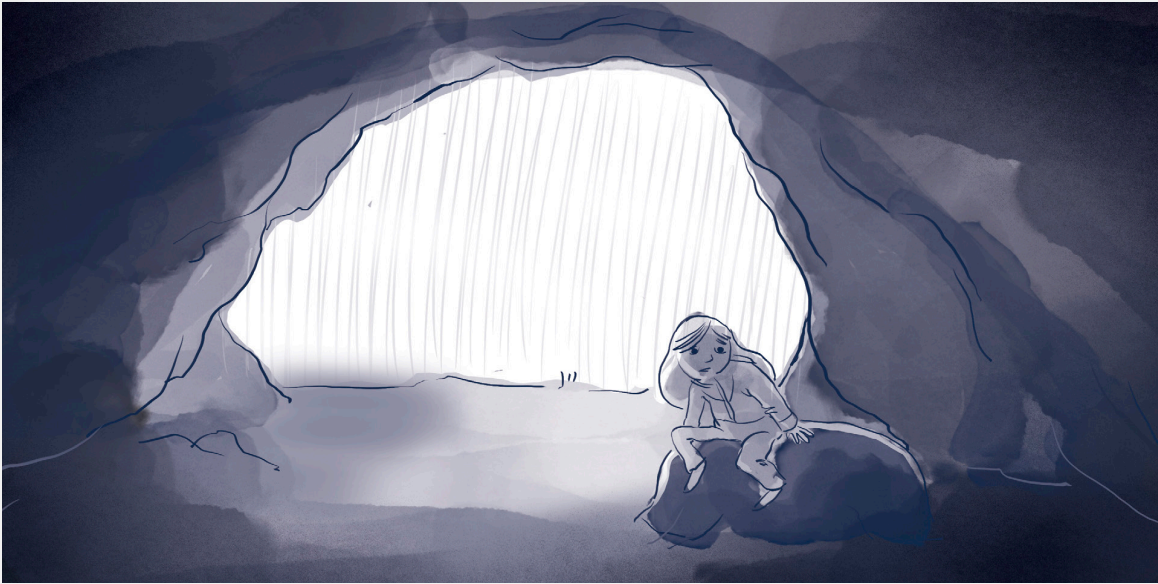
Hjartað hamaðist í brjósti Auðar og hún barðist við það að fara ekki að gráta. Hún tók stefnuna upp í fjall og fann ekki einu sinni fyrir því að nokkrir dropar urðu að

Lestu ofan í kjölinn

1. Fyrsta efnisgreinin er skrifuð í nútíð en svo eru næstu fjórar skrifaðar í þátíð.

Af hverju telur þú að það sé gert?

2. Hárin risu á handleggjum hennar og hnén gáfu sig eilítið þegar hún stóð aftur á fætur til að komast út úr hellinum. Hvernig líður Auði miðað við þessa lýsingu?

fleirum og innan skamms var byrjað að rigna. Hún var orðin móð á göngunni sem var nú öll á fótinn og stoppaði. Sneri sér við og horfði yfir fjörðinn og sveitina sem kúrði á milli hennar og hafsins. Hjólhýsið var á stærð við plöstuðu heybaggana sem þau höfðu keyrt fram hjá í allan dag. „Bændur búnir að slá síðasta sumarsláttinn,“ hafði mamma sagt. Ekki að Auði fyndist það einhverjar fréttir, svona í ljósi þess að ágúst var að renna sitt skeið. Rigningin þéttist og Auður leit upp eftir fjallinu. Var þetta ekki hellir? Hún gekk áfram upp fjallið að því sem henni sýndist vera op inn í klettinn.

Það var dásamlegt að komast inn í hellinn og fá smá hvíld frá dembunni. Hún fann stein sem hún settist á, ekki svo langt frá hellismunanum. Hún leit í kringum sig en gat ekki séð hversu djúpur hellirinn var þar sem kvöldbirtan var ekki nógu sterk. Það var þá sem hún heyrði í einhverjum. Hún leit í kringum sig en sá engan. Samt var hún alveg viss um að hún var ekki ein í hellinum.

Sagan heldur áfram →

Lestu og svaraðu

- ▶ 1. Með hverjum er Auður á ferðalagi?

▶ 2. Hverju líkist hjólhýsið þar sem Auður stendur uppi í fjallinu? _____

Lestu milli lína

- ▶ 1. Hvernig leið Auði þegar hún stormaði út úr hjólhýsinu?

▶ 2. Hvenær gerist sagan? _____

„Halló?“ hvíslaði hún í spurnartóni en enginn svaraði. Hún leit út og sá að enn rigndi eldi og brennisteini. Henni stóð ekki á sama.

„Er einhver hérna?“ spurði hún örlítið hærra. Þá heyrði hún greinilegan andardrátt. Hárin risu á handleggjum hennar og hnén gáfu sig eilítið þegar hún stóð aftur á fætur til að komast út úr hellinum. Andardrátturinn virtist allt í kringum hana. Hún fetaði sig í átt að opinu og reyndi að sannfæra sjálfa sig um að hún væri að ímynda sér þetta allt.

„Ekki voga þér að koma nær mér,“ reynir hún að öskra en röddin brestur. Hún heyrir andardráttinn nálgast.

„Ég er að reyna að hjálpa þér,“ segir hás rödd. Auður lítur í kringum sig en sér engan sem röddin getur tilheyrt. Gegnvotar gallabuxurnar límast við fótleggi hennar og það er ekki þurr þráður á höfðinu. Dropar renna niður eftir andlitinu og hún veit í raun ekki hvort þeir komi frá blautu hárinu eða hvort þetta séu tár.

„Hver ertu?“ spyr hún án þess að vita hvort hún vilji heyra svarið.

„Ekki vera hrædd. Ég heiti Lúsía. Ég á heima hérna fyrir neðan fjallið,“ segir hása röddin og án þess að hika hendist Auður út um hellismunninn og hleypur hratt niður fjallshlíðina. Með blóðbragð í munnum hægir hún ekki á sér fyrr en hún sér mömmu sína fyrir utan hjólhýsið kallandi á hana.

„Hvar ertu búin að vera?“ spyr mamma og Auður heyrir á röddinni að mamma var farin að óttast um hana. „Ég kíkti bara aðeins hérna upp í fjall,“ segir Auður og finnur hvernig hræðslan sem umlék hana áðan hverfur við það mamma knúsar hana að sér.

Skoðaðu uppbyggingu sögunnar:

1. Hver er aðalpersóna sögunnar?

2. Hverjar eru aukapersónur sögunnar?

3. Hvert er sögusvið sögunnar?

4. Hvað gerist sagan á löngum tíma?

Daginn eftir fara þær allar þrjár í göngutúr. Auður horfir upp eftir fjallinu í átt að hellisopinu og hlær með sjálfri sér. Líkast til hefur hún ímyndað sér þetta allt í gærkvöldi. Sem er töluvert skárri kostur en sá að þessi Lúsía hafi í alvöru verið þarna inni í hellinum og hafi séð hvað hún var hrædd.

Fram undan sjá þær bónda sem nálgast þær. Mamma heilsar honum þegar hann er kominn í kallfæri og þau byrja að spjalla um veðrið. Sem er svo tilvalin byrjun á samtali þegar ókunnugir hittast. Bóndinn segist svo búa á bænum við fjallsræturnar, hann bendir í átt að bænum sínum. Auður horfir á bæinn og upp til hellisopsins.

„Á Lúsía heima á þínum bæ?“ spyr Auður áður en hún nær að stoppa sjálfa sig.

„Lúsía?“ spyr bóndinn og hlær við. „Þið unga fólkið vitið sannarlega jafnlangt nefi ykkar. Það er saga hér í sveitinni sem segir að Lúsía hafi verið barn að aldri þegar Tyrkir réðust inn Berufjörðinn til að taka sér þræla. Hún náði að flýja inn í helli hér fyrir ofan bæinn og þegar hún lá þar í felum hafi einn Tyrki rekið höfuðið inn í hellinn án þess að koma auga á hana,“ segir bóndinn og blikkar Auði. Hann bætir svo spöskur við: „Lúsía á að hafa verið jarðsett hér fyrir utan Fékamb, þar sem hamraveggur við Lúsíuhelli er, en ekki í kirkjugarði.“

Auður er ekki viss um að þau taki eftir því að hún er nánast hætt að anda. Þær mæðgur kveðja bóndann og um leið og þær ganga til baka að hjólhýsinu snýr Auður sér við og horfir upp til Lúsíuhellis. Er hún að ímynda sér eða stendur Lúsía þar í brúnum kjól og veifar henni?

5. Skrifaðu a.m.k. fimm atburði sem gerast til viðbótar við þann fyrsta sem er búið að gefa þér:

Auður, mamma hennar og litla systir sitja í hjólhýsi að spila rommý.

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

Fræðitextar – Virk hlustun

Reyndu á þig!

Enigma vélin og dulmál

Nú horfir þú á myndbrot. Á meðan reynir þú að meðtaka allan þann fróðleik sem þar er að finna um dulmál og Engima vélina. Þegar þú hefur horft á myndbrotið lestu þá spurningarnar hér til hliðar og svaraðu því sem þú getur. Horfðu aftur á myndbrotið og reyndu að hlusta sérstaklega eftir því sem þú náðir ekki í fyrstu tilraun.

Hefur þú einhvern tímann notað dulmál?
Ef já, í hvaða tilgangi?

Lestu og svaraðu

1. Hvað er Enigma?

2. Hvers vegna var allt í lagi að einhverjir aðrir en Þjóðverjar kæmust yfir skilaboðin?

3. Hver var Alan Turing?

Lestu milli lína

1. Til hvers býr fólk til dulmál?

2. Dulmálið sem Enigma gaf frá sér var það allra flóknasta sem hafði sést í mannkynssögunni.

☐ satt ☐ ósatt

3. Hvernig nýttist það bandamönnum að hafa ráðið í dulmálaskóða Enigma?

Lestu ofan í kjölinn

1. Skoðaðu orðið dulmál. Það er samsett úr tveimur orðum: dul og mál. Flettu þessum orðum upp í orðabók og skrifaðu merkingu þeirra hér í ramma.

dul/dulur

mál

2. Notaðu nú forskeytið dul- og búðu til eins mörg orð og þú getur.

Skemmtileg mistök

Nú horfir þú á annað myndbrot. Líkt og áður reynir þú að sanku að þér upplýsingum. Síðan leysir þú verkefnið hér fyrir neðan og horfir aftur á myndbrotið þar til þér tekst að klára verkefnin.

Lestu og svaraðu

1. Í þennan texta vantar þrjár tölur. Með því að hlusta á myndskeiðið þá finnur þú út hvaða tölu skal skrifa á hverja línu fyrir sig.
Þegar Barnaverndarstofa Bretlands byrjaði að nota nýjan hugbúnað árið 2004 gerðist það að sökum villna borgaði stýrikerfið _____ milljónum manna of mikið. Það borgaði einnig _____ þúsund manns of lítið og _____ þúsund nýjar umsóknir festust í kerfinu.
2. Hvað var Morris-ormurinn?

Lestu milli lína

1. Hver er hættan á því að láta stýrikerfi sjá um útborganir á t.d. opinberum styrkjum?

2. Á hvaða hátt var Morris-ormurinn mistök?

3. Hver voru mannlegu mistökin sem orsökuðu hugbúnaðarvilluna í geimfarinu sem NASA sendi til Mars árið 1998?

Lestu ofan í kjölinn

1. Sagt var að geimfarið sem átti að fara til Mars árið 1998 hafi verið mannlaust.

Hvað þýðir það?

2. Hvers vegna telur þú að það sé stundum gott að gera mistök?

3. Skoðaðu vel orðin sem eru gefin upp. Þau eru öll samsett úr tveimur orðum.

Skrifaðu á línurnar þessi tvö orð sem upphafsorðið er samsett úr:

strokleður _____

áratugarins _____

geimfar _____

hugbúnaður _____

Búðu til ný orð úr þessum orðum og notaðu þau síðan í setningu.

Af bls. 21

Úlfur, úlfur

Tengdu saman:

að finnast athyglin góð
sést ekki
að sannfæra einhvern
að plata einhvern
að borða sig saddan
að geta ekkert gert
að gera ekkert
að læra af einhverju

að láta sér að kenningu verða
að gera einhverjum grikk
að fá ekki rönd við reist
að fá magafylli
líka athyglin vel
aðgerðarleysi
að telja einhverjum trú um
bólar ekkert á

Af bls. 27

Stúlkan og hrafnninn

Sumir segja að hrafnar skilji mannamál. Aðrir telja að til séu manneskjur sem skilji hrafnamál. Semjið samtal milli stúlkunnar og hrafnsins sem á sér stað á hlaðinu fyrir utan bæinn á hinum örlagaríka sunnudagsmorgni.

Af bls. 35

Frásögn – lesendabréf

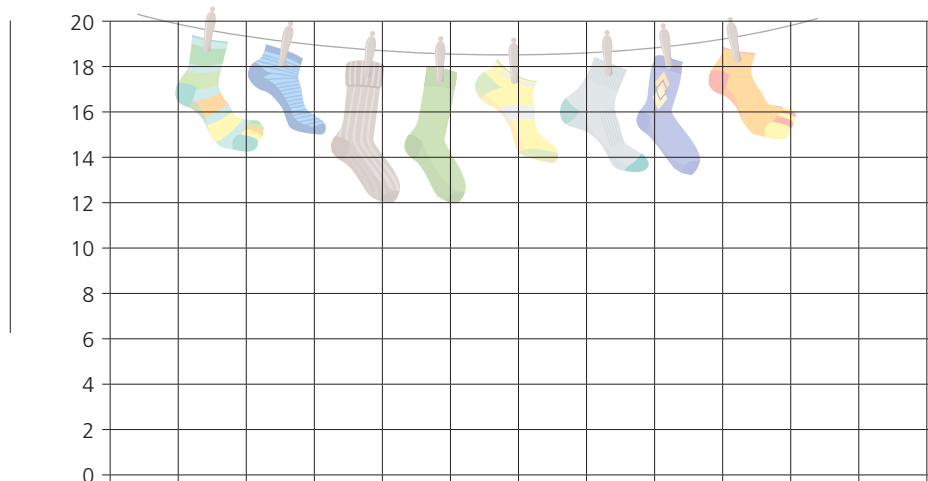
Af bls. 41

Fræðitexti – Hrafnahirðirinn

Af bls. 51

Súlurit – litir á sokkum

Gerðu könnun á því hvernig sokkar bekkjarfélaga þinna eru á litinn. Skráðu hjá þér liti og fjölda og merktu inn á súluritið. Notaðu lóðrétta ásinn til að sýna fjöldann (líkt og gert var í súluritinu á bls. 50) og lárétta ásinn til að setja upp litina sem koma fyrir (t.d. rauður, marglitaður o.s.frv.).

Af bls. 55

Upplýsingar – verum vakandi

Skoðaðu góðu ráðin vel og vandlega. Hvernig standa málin á þínu heimili?
Hvernig er plastnotkun háttáð? Hvað getur þú/þið gert betur?

Viðtal / samtal / leikpáttur

[illegible]

ANNAR SMELLUR

Lesskilningur fyrir miðstig grunnskóla
ISBN 978-9979-0-2317-3

© 2018 Ása Marin Hafsteinsdóttir, Kristjana Friðbjörnsdóttir

© 2018 Teikningar: Lára Garðarsdóttir

Listi yfir rétthafa ljósmynda:

Bls. 8–9 CALVIN AND HOBBS © 2015 Watterson. Reprinted with permission of ANDREWS MCMEEL SYNDICATION. All rights reserved.

Bls. 1, 2, 4, 5, 6, 14, 20, 24, 28, 34, 40, 44 n.t.v., e.t.h., 52, 64: Shutterstock

Bls. 18 neðri, 56 Forlagið

Bls. 22 Hafliði Breiðfjörð

Bls. 34 kortið; Wikimedia.org

Bls. 44 e.t.v. Fjölskyldu- og húsdýragarður, n.t.h. Whales of Iceland

Bls. 50 Piotr Szuszkiewicz

Bls. 54 Umhverfisstofnun

Bls. 64, 66, RUV

Ritstjórar: Arna Guðríður Sigurðardóttir og Sigríður Wöhler

Málfarsyfirllestur: Ingólfur Steinsson

Yfirllestur og fagleg ráðgjöf: Dagný Elfa Birnisdóttir skólasafnskennari og
Helga Ósk Snædal Þórormsdóttir grunnskólakennari

1. útgáfa 2018

Menntamálastofnun

Kópavogi

Hönnun: Lára Garðarsdóttir

Umbrot: Menntamálastofnun

Prentvinnsla: Oddi prentsmiðja ehf. – umhverfisvottuð prentsmiðja

Bók þessa má eigi afrita með neinum hætti, svo sem með ljósmyndun, prentun, hljóðritun, eða á annan sambærilegan hátt, að hluta til eða í heild, án skriflegs leyfis höfunda og útgefanda.

Kæri nemandi

Enn og aftur er heppnin með þér! Hér færðu í hendur aðra æfingabók í læsi.

Í þessari bók er að finna mismunandi gerðir texta sem þú getur nýtt þér til þjálfunar. Textunum fylgja verkefni sem reyna á athygli þína, ályktunarhæfni og skilning.

Um leið og færni þín í lestri eykst munt þú m.a. fræðast um þingvelli, hrafna og leiklýsingar í íþróttum svo eitthvað sé nefnt.

Megi máttur tungumálsins ávallt vera með þér!

Annar Smellur er kennslubók í íslensku fyrir miðstig sem þjálfar lesskilning.

Höfundar eru Ása Marin Hafsteinsdóttir og Kristjana Friðbjörnsdóttir, báðar með langa reynslu af kennslu í grunnskólum. Þær eru rithöfundar og hafa skrifað fyrir börn og fullorðna, ljóð og skáldsögur. Auk þess eru þær höfundar Orðspors – heildstæðs námsefnis í íslensku fyrir miðstig.